«Լոյս տայ ամենեցուն
որ ի Տանն իցեն»
Մտթ. ե15:

ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

Թիւ 8-9-10

ՄԱՅԻՍ – ՅՈՒՆԻՍ – ՅՈՒԼԻՍ
1939

MER DOUNE

BULLETIN PAROISSIAL MENSUEL
DE L'EGLISE ARMÉNIENNE
DE PARIS.

No 8-9-10 Mai-Juillet 1939

Adresse :
Le Rév. P. Tiran Nersoyan —
Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon, PARIS (8e)
Tél. : Ely. 67-03

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻ ՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ՎԻՃԱԿԻՆ

ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Սիրելիներ,

Երկու ամիս ուշացումը մեր թերթին երեւման չառերպ պիտէք թէ հետեւանք է անակնկալ հիւանդութեանս: Եւ երբ զարձեալ նախկին վիճակս վերադարձած կը զրեմ ձեզի այս ամիս, պարտք կը զգամ սրտանց շնորհակալ ըլլալ այն ամէն անոնց որոնք իրենց ցաւը եւ ապա իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին հիւանդութեանս եւ յետոյ ողջքինմանս առիթով անձամբ կամ գրով կամ լրով, եւ աղօթեցին ինծի համար: Գիտեմ թէ չատ չատեր ալ ձայնակցեցան միւսներուն ի սրտէ:

Եկեղեցւոյ ուել մէկ պաշտօնեային նկատմամբ ուել պակասում կամ վերաբերմունք կերպով մը կ'երթայ ինքնին եկեղեցիին: Իր հոգիին Մօրը նկատմամբ մեր ժողովուրդին սէրը այնքան խոր արմատ ձգած է անոր սրտին մէջ՝ որ հակառակ այս ժամանակներուս ամէն դիւային ճիգերուն գայն դուրս խլելու, տակաւին կ'արտայայտուի ան մերթ այս եւ մերթ այն կերպ, իրենց ինքնութեան հաւատարիմ հայերուն կողմէ:

Ամէնուղ ալ ջերմագին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այստեղ, եւ կ'աղօթեմ որ Աստուած պահէ ամէնքդ ամէն փորձանքներէ:

***

Ուրախութեան առիթ մըն է, որ աւելի քան ամիս մ'առաջ Ս. Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան Աթոռն ունեցաւ իր արժանաւոր պահակը: Ամենապատիւ Տէր Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Նշանեան, որ կը յաջորդէ Հոգելոյս Տէր Թորգոմ Պատրիարքի, եւ որ Երուսաղէմի մէջ իր բազմամեայ գործունէութեամբը ծանօթ է մեր եկեղեցւոյ այժմեան բարձրաստիճան եկեղեցականութեան մէջ, ամէնէն արժանաւորն էր գրաւելու համար այն դիրքը՝ որուն տիրացաւ:

Ամէն ոք պիտէ եւ կը յեդյեղէ թէ մեր եկեղեցին իր յոյսը Երուսաղէմի Ս. Աթոռին եւ Մխիթարեան վրայ դրած է: Անկէ կը սպասէ իր եկեղեցական գոր-

ծիչները, անկէ կը սպասէ իր ներշնչումը: Այս ուղղութեամբ բարենշան գործունէութիւն մը արդէն սկսած էր դրեթէ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր: Անշուշտ քսան տարուան մէջ շատ աւելի արդիւնք կարելի էր յառաջ բերել Երուսաղէմի մէջ: Բայց դիտէք թէ պէտք եղածը, պահանջուածը, եւ տուեալ պայմաններու մէջ (տնտեսական, հոգեկան, մտաւոր պայմաններ) հնարաւորը՝ միշտ չեն կրնար միասին քայլ պահել: Եւ իմաստութիւն է եղածով գոհանալ, Աստուծոյ փառք տալ, եւ աւելիին համար ճիգ ընել:

Սրբոց Յակոբեանց Աթոռին նոր Գահակալը բնականաբար նոյն ուղղութեան անձը չէ ինչ որ էր իր նախորդը՝ Ս. Աթոռոյ մէջ յառաջ տարուելիք քաղաքականութեան – եթէ կարելի է այս բառը գործածել – տեսակէտէն: Ամփոփ եւ սեղմ գործունէութեան մը ջատագով հանդիսացած է ան ի սկզբանէ անտի՝ Միաբանութեան մէջ: Երուսաղէմականութեան հնադարեան նկարագիրը յաւերժացնելու ջանացողներէն եղած է, իրաւամբ թերեւս: Ու թէեւ չեմ կարծեր որ Միաբանութեան մէջ այդ ճամբուն նայող մտքեր զերակշիռ թիւ մը կազմած ըլլան, այնուհանդերձ կատարուած ընտրութիւնը չի կրնար նշանակալից չըլլալ Ս. Աթոռոյ յետ-պատերազմեան պատմութեան համար:

Իբրեւ գրքի եւ դպրոցի մարդ՝ նորընտիր Գահակալը բաւական ուշադրաւ դիրք մ'ունեցած է Ս. Յակոբեանց վանքին մէջ: Իր ջանքերով է որ վերաբացուած է Ժառանգաւորաց վարժարանը, Մեծ պատերազմէն ետք՝ յետոյ Եղիշէ պատրիարքով բարգաւաճելու համար, դանդաղ բայց հաստատուն ընթացքով մը: Եւ իր գրական ու բանասիրական աշխատանքներն ալ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն Երուսաղէմ հրատարակուած գործերու մէջ: Ս. Քաղաք այցելած ամէն հայ անոր անձին հմայքէն յիշատակ մը տարած է իր հետ անվրէպ:

Եւ այժմ, երկար տարիներ ՏՏ. Եղիշէ եւ Թորգոմ հոգելոյս պատրիարքներուն գործակցելէն ետք, երբ կը յաջորդէ անոնց՝ ամէնքս ալ որդիական պարտականութիւն ունինք մաղթելու Նորին Ամենապատուութեան օգնականութիւն յԱստուծոյ, որպէսզի չմարի այն ջահը զոր ջանացին իր նախորդները վառել Սիոնի բարձունքին վրայ, ուր սկսած է արդէն երեւալ կայուն բոց մը յուսատու:

Երուսաղէմի Պատրիարքութեան ազգային – եկեղեցական ուղղութիւնը թերեւս աւելի հեռաւոր եւ տեւական արդիւնքներ կրնայ ունենալ՝ քան ուրիշ ոեւէ հայ կազմակերպութեան մ'ուղղութիւնը: Ներքին զօրացումի ուշ մնացած շրջան մ'անցընելէ ետք՝ — շրջան զոր ըստ երեւոյթին շարունակել պիտի պարտաւորուի ներկայ Ամենապատիւ Գահակալը — Երուսաղէմ պէտք է նայի անշուշտ աւելի հեռուն եւ աւելի վեր:

Կը յուսանք որդիաբար որ նորընտիր Պատրիարքին աթոռակալութեան շրջանը Աստուծով արդիւնաւոր պիտի ըլլայ այդ տեսակէտէն:

***

Այս տարի Զատկի շրջանը անցուցինք մխիթարութեան եւ ուրախութեան պատճառներ ունենալով: Որքան ալ Ապրիլ ամիսը արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէ կարեւոր եւ մերթ երկիւղալի երեւոյթներով նշանակելի դարձաւ, այսուհանդերձ հոգեւոր պատերազմէ մ'ետք Քրիստոսի տարած հոգեւոր յաղթանակին տօնը, — որուն իրական ըմբռնումովն է միայն որ վերահաս միջազգային պատերազմներու աղէտէն կարելի է խուսափիլ — մեր Եկեղեցին բերաւ ուրիշ տարիներու բաղդատմամբ աւելի խուռն բազմութիւն մը: Արարողութիւնները կատարուեցան իրենց նկարագրին համապատասխան լրջութեամբ եւ տպաւորչութեամբ: Ծաղկազարդին, Աւագ Հինգշաբթի օր, յետոյ Աւագ Ուրբաթին, Աւագ Շաբաթ օր եւ Զատկին ու Մեռելոցին մեր եկեղեցւոյ դպրապետը, իր գործակիցներով միասին, գեղեցիկ կերպով վարեց երգեցողութիւնները:

Անշուշտ եկեղեցիէն ներս մթնոլորտը իր բարձրութեան հասցնելու համար դեռ բաւական աստիճաններ ունինք ելլելիք: Այժմեան միջակ աստիճանը մէկ կողմէն հետեւանքն է մեր եկեղեցիին չէնքին պզտիկութեան, եւ միւս կողմէն մեր պաշտօնեաներուն եւ ժողովուրդին ներքին բարեպաշտութեան որակին ու քանակին: Եկեղեցւոյ մէջ Աստուծոյ ներկայութեանը կենալու դիտակցութիւնը մինչեւ որ չյաճախէ հոն գտնուողներու մտքերուն մէջ՝ իսկական բարեկարգութիւնը անհնար է իրագործել: Խաչակնքելու, երկրպագելու, պէտք եղած ատեն նստելու եւ պէտք եղած ատեն ելնելու, պատշաճ տեղեր կենալու կամ նստելու վարժութիւնները թէեւ արտաքնապէս անկարեւոր կը թուին, սակայն պաշտամունքին արժէքը եւ տպաւորչութիւնը բարձրացնելու տեսակէտէն անհրաժեշտ են:

Այս ակնարկութիւնը չեմ բներ դժգոհանք մը յայտնելու համար: Ընդհակառակը՝ աստիճանական, մերթ դանդաղ յառաջդիմութիւնն է որ յաճախ ամէնէն իրական ու տեւական յառաջդիմութիւնն է:

Ես մեծապէս ուրախ եղայ, եւ դուք ալ ինծի հետ գոհ կ'ըլլաք անշուշտ, երբ բսեմ որ այս տարի հաղորդութեան սուրբ սեղանին մօտեցողներու թիւը Աւագ Շաբթու ընթացքին, ըստ իրազեկներու հաւաստու-

մին, աւելի եղաւ քան նախորդ տարիներ: Մօտաւոր հաշիւով մը կարելի է ըսել որ հազար հոգիի հասան անոնք: Փոքր թիւ մը՝ անշուշտ Փարիզի մեր գաղութի թիւին նայելով, բայց կարեւոր թիւ մը՝ այդ գաղութին մէջ իրենք դիրենք քրիստոնեայ զգացողներու թիւին, եւ ուրիշ տարիներու հաղորդուողներու թիւին համեմատութեամբ:

Ինչ որ ուշագրաւ եւ տխուր բան է մեր եկեղցիին մէջ՝ փոքր դպիրներու չգոյութիւնն է: Կ՚երեւի թէ չկան ծնողներ՝ որոնք փոքր ծախք մը յանձն առնելով իրենց տղաքը զրկեն կամ բերեն եկեղեցի, որպէսզի շապիկ հագնին եւ Աստուծոյ ծառայեն եւ զԱյն փառաբանեն: Շապիկ հագած տղաք հրեշտակներն է որ կը ներկայացնեն եկեղեցիին մէջ, եւ անոնց քացր ձայնը քնդութիւն մը կուտայ երգերուն: Եթէ բաւական թիւով տղաքներ ունենայինք որ յանձն առնէին նաեւ շաբթու մէջ յարմար մէկ ժամուն եկեղեցի գալ՝ կարելի կ՚ըլլար մինչեւ իսկ եկեղեցական երգեցողութեան դաս տալ անոնց՝ եւ վարժեցնել դիրենք եկեղեցւոյ սիրոյն: Այս նամակս կարդացողներէն անոնք որ ունին տղաք եւ պատրաստակամ են զրկել զանոնք՝ թող գրեն ինծի առաջին առիթով, իրենց կարծիքներով եւ նկատողութիւններով միասին:

Ծնողներու աւագ պարտականութիւնն է իրենց տղայոց քրիստոնէական կրթութիւնը: Փոքրիկ հեթանոսները, որոնցմով աւա՛ղ կը լեցուին այս օտար երկիրներու մէջ հայ տուները, ապագայի համար ոչինչ կրնան խոստանալ մեր ազգին: Պիտի նայիք որ ձեր զաւակները չմոռնան իրենց մայր Եկեղեցին: Կիրակի օրերը, դէթ մի քանի ամիսը անգամ մը, բերէք զանոնք Աստուծոյ տունը: Թերեւս շնորհքի ճառագայթ մը ստանան անկէ: Մի քանի տարիներէ ի վեր Փարիզի մեր Եկեղեցիին մէջ տղայոց համար յատուկ պատարագ տեղի կ՚ունենայ յուլիս ամսու մէջ հինգշաբթի օր մը: Այդ օրը կը խօսուի փոքրիկներուն, եւ անոնց հաղորդութիւն կը մատակարարուի: Այս տարի ալ տեղի ունեցաւ այդ պատարագը. եւ սակայն աւա՛ղ, հակառակ եղած ծանուցումներու, չա՛տ սակաւաթիւ եղան եկող փոքրիկները. եւ եկողներն ալ չդիտցան խելօք կենալ սրբավայրին մէջ...

Ո՛րքան շնորհքներ կան զորս պէտք է խնդրենք Աստուծմէ յարատեւութեամբ ու յամառութեամբ...

Մնամ աղօթարար
ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

22 յունիս 1939

■

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
Ընտրեալ Պատրիարք Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Սուրբ Աթոռոյն Երուսաղէմի
(Ծնլ. 1872. Եպս. 1924. Պտր. 1939)

Ս. Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարքը, Տ. Մեսրոպ Արքեպսկ. Նշանեան ծնած է 1872 սպտ.ին, Ազնիւ եւ Նշան Լօքմակէօղեաններէ, ի Կ. Պոլիս, Սամաթիա: Շատ կանուխէն որբ մնացած է ի հօրէ եւ ի մօրէ: Մինչեւ 1887 Բերայի թաղային վարժարանը յաճախելէ ետք՝ նոյն թուականին կուգայ Երուսաղէմ եւ կը մտնէ Ժառանգաւորաց Վարժարան, եւ զայն կ՚աւարտէ 1891ին:

Ապա չորս տարի ուսուցչութիւն կ՚ընէ յԵրուսաղէմ: Ապա յաջորդաբար Ս. Աթոռոյ հաշուակալ եւ գանձապետ, Միաբանական Ընդհ. Ժողովին Ատենադպիր եւ յետոյ Ատենապետ, անդամ Տնօրէն Ժողովի, եւ տեսուչ Ձեռագրաց Մատենադարանի:

1908ին, Մատթէոս Սրբ. Իզմիրլեանի կ՚ուղեկցի

դէպի Կ. Պոլիս, եւ յետոյ՝ Մատթէոս Սրբազանի Կաթողիկոս ընտրուելուն՝ նաեւ դէպի Ս. Էջմիածին, Բեթերսպուրկ– Մոսկվա ճամբով:

Մինչեւ 1910 դեկտ.ի վերջը Էջմիածին մնալէ ետք, երբ կը վախճանի Կաթողիկոսը, կը դառնայ Երուսաղէմ եւ Ժառանգաւորաց Վարժարանի տեսուչ կը կարգուի, պաշտօն՝ զոր կը վարէ մինչեւ 1930 յունիս, միաժամանակ տեսչութիւնը վարելով տպարանի եւ Ձեռագրաց Մատենադարանի: 1916–1917 կ՚անդամակցի նաեւ Երուսաղէմի Նահանգային Ժողովին:

1920ին, Մեծ Պատերազմէն ետք՝ ինք է որ նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ Ժառ. Վարժարանի վերաբացուելուն: 1925էն մինչեւ իր Պատրիարք ընտրուիլը կը վարէ Տնօրէն Ժողովի Ատենապետութեան պաշտօնը: Նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ կառուցման Երուսաղէմի Ս. Թարգմանչաց վարժարանի շինութեան, որ անհրաժեշտ պէտք մ՚էր դարձած, 1928ին: 1922ին կը կոչուի լուսաբարապետութեան պաշտօնին, Միաբ. Ընդհ. Ժողովի ընտրութեամբ: Երջանկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարքի վախճանումէն ետք՝ կ՚ընտրուի տեղապահ: Այս շրջանին է որ կը մշակուի, տեղական բրիտանական կառավարութեան հետ բանակցութեամբ, պատրիարքական ընտրութեան նոր Կանոնագիրը, բարեփոփութեամբը հինին: Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է նաեւ շինութեանը մէջ Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկեան Մատենադարանին, եւ Դուրեանաշէն կոչուած կալուածին, որուն արդիւնքովը կը հրատարակուի Դուրեան Մատենաշարը: Երկրորդ անգամ Տեղապահ ընտրուած է Տ. Թորգոմ Պատրիարքի մահէն ետք՝ փետր. 17ին:

Ունի նաեւ հրատարակութիւններ եւ գրական կամ բանասիրական աշխատութիւններ տպեալ կամ անտիպ: Ի մէջ այլոց՝ Դարանագրի Ժամանակագրութիւնը, Սաւալանի Երուսաղէմի պատմութիւնը, Հատրնտիր պատմուածքներ, Երեմիա Չէլէպիի Օրագրութիւնը, եւայլն:

Ինչպէս կ՚երեւի, Ս. Երուսաղէմի մէջ, Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան առաջաւոր անդամներէն մին եղած է ան սկիզբէն ի վեր, եւ անոր յետ–պատերազմեան կեանքին մէջ չատ կարեւոր դեր մը ունեցած է: Նորին Ամենապատուութեան Պատրիարք ընտրութիւնը բնական եւ իրաւացի հետեւանքն էր իր բազմամեայ գործունէութեան:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԵՄԷՆ

ԱՆՀԱԻԱՏԻՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 16ին, Զատկի Մեռելոցին առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ խօսուածին ամփոփումն է հետեւեալը...

Զատկէն ետք, ինչպէս ամէն տարաւարէ ետք, մեռելներու յիշատակը կը կատարէ Եկեղեցին, դերեզմանի վհին մէկ եւ միւս կողմը գտնուող հաւատացեալ հոգիներուն համերաշխութիւնը զգալի ընծայելու համար:

Զատկի Մեռելոցը մանաւանդ նշանակալից է այս տեսակէտով: Քրիստոսի յարութիւնը եւ հաւատացեալներու յարութիւնը սերտօրէն իրարու զուգորդուած իրողութիւններ են: Եթէ մին տեղի ունեցած է միւսն ալ տեղի պիտի ունենայ. նաեւ՝ եթէ մին տեղի պիտի ունենայ՝ միւսն ալ տեղի ունեցած է: Առաքեալը յստակօրէն կ՚ուսուցանէ այս ճշմարտութիւնը:

Բայց հոգիներու հանդերձեալ յարութեան ճշմարտութիւնը կարելի է հետեւցնել նաեւ մինչեւ իսկ կարգ մը անոր չհաւատացողներու ընթացքէն:

Շատ մարդեր մեռելները կը յիշեն եւ զանոնք կը պատուեն առանց հաւատալու անոնց իրական անմահութեան: Անոնք տարօրինակ տրամաբանութեամբ մը (որուն թերեւս իրենք ալ չեն անդրադառնար) կը խորհին թէ այժմ գոյութիւն չունեցող էակ մը (իրենց ըմբռնումով ի հարկէ) անմահ, այսինքն տեւապէս գոյութիւն ունեցող կրնայ ըլլալ՝ եթէ մարդիկ մտածեն այդ երբեմրն գոյութիւն ունեցած եւ հիմա անդոյ էակին վրայ:

Սակայն բնական է որ երբ իմ մտքիս մէջ շինուած մէկ պատկերով երեւակայեմ իր մը, կամ երբ անցեալ իրողութեան մը մտքովս անդրադառնամ, ատով այդ իրը ինքնին գոյութիւն ունեցող կամ այդ իրողութիւնը պատահող չըլլար: Հոգիները անմահ նկատել՝ պա՛րպապէս անոնց յիշուելուն պատճառաւ՝ հասարակ ինքնախաբութիւն է, եւ իբր այդ՝ ծիծաղելի:

Շատեր կը կարծեն թէ չեն հաւատար հոգիի յաւիտենական կեանքին: Բայց դարձեալ այնպէս մը կ՚ապրին՝ կամ դէթ յաճախ այնպէս մը կը վարուին եւ կը գործեն՝ որպէս թէ իրենք եւ ուրիշներ յաւիտենական կեանք ունեցած ըլլային: Այսպէս՝ բոլոր այլոց համար զոհողութիւն յանձն առնող անհաւատները՝ իրենց գործով իրենք իրենց կը հակասեն:

Եթէ արդարեւ ես մեռնելովս կը փճանամ եւ դուն մեռնելովդ կ՚ոչնչանաս, ի՞նչ իմաստ կայ իմ կեանքս կարճեցնելուն մէջ՝ քուկդ կտոր մը երկնցնելու համար, քանի որ երկուքիս ալ վերջը միեւնոյն անէութիւնն է: Պէտք չէ՞ միթէ թող տալ բնութեան՝ որ իր ուղածը պահէ եւ իր ուղածը կորսնցնէ: Եթէմարդը կը նմանի հոսող ջուրի մը իր ափունքներուն վրայ հանած փրփուրներուն՝ որոնք ակնթարթ մը կան ու ապա չկան, իմաստ մը չկայ որ մէկ փրփուր տառապի՝ որպէսզի միւս փրփուրը երկվայրկեան մ՚աւելի ջուրին երեսը մնայ, քանի որ ջուրին – բնութեան – խաղերն են երկուքն ալ եւ պահիկ մ՚ետք չկան այլեւս:

Իրաւ, մեր իտէալները, մեր նպատակները, անմիտ պատրանքներ կը դառնան՝ եթէ վաղը այլեւս չկանք ես ու դուն:

Այնուհանդերձ շատ մը մարդիկ տակաւին կը շարունակեն հետապնդել նպատակներ՝ որոնք իրենցմէ անդին կ՚անցնին եւ էապէս այլասիրական են: (Այլասիրութիւնն ալ ինքնասիրութիւն է ըսելը՝ պարզ իմաստակութիւն մըն է, վասնզի այդ պարագային այդ ինքնասիրութեան բանաւոր պատճառները գտնել պէտք կ՚ըլլայ): Չեն ըսեր անոնք. «Կերիցուք, արբցուք, քանզի վաղիւ մեռանիմք»: Այսպիսիները տեսակ մը անդիտակից հաւատացեալներ են որոնք աւա՛ղ, իրենց թաքուն հաւատքին քաղցրութիւնը ճաշակելու ի վիճակի չեն, վասնզի իրենց դիտակցութեանը չեն հանած այդ հաւատքը:

Չեմ ակնարկեր տակաւին անոնց՝ որոնք անհատ հոգիին յաւիտենական կեանքին չեն հաւատար, բայց մարդկութեան հաւաքական հոգիին գոյութեան կը հաւատան: Ասոնք պէտք է դիտնան թէ մարդկութիւն ըսուածը վերացում մըն է եւ իրական գոյութիւն չունի: Մինչեւ որ անհատները գոյութիւն չունենան անժամանակ կերպով մը, մարդկութիւնը տրուած պահու մէջ տեսնուած՝ եւ իրարու հետ բացարձակապէս անկապակից՝ ժամանակաւոր գոյութիւններու դէզ մըն է, եւ չէ ամենեւին տեւական էութիւն մը: Ա՛յն ատեն միայն մարդկութիւնը գոյութիւն եւ ինքնութիւն կ՚ունենայ՝ երբոր զայն բաղկացնող տարրերը իրական եւ մնայուն կերպով գոյութիւն ունենան:

Դարձեալ, պէտք է ըսենք թէ ամէնէն բանաւորը հոգիներու յաւիտենական կեանքին հաւատքն է, որ կարծիք մ՚ըլլալէ դադրած՝ ճշմարտութիւն եղած է պատմական իրողութեան մ՚ապացոյցովը, այսինքն Քրիստոսի յարութեամբ:

ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱԶԱՏԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Աւելի քան կէս դարէ ի վեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զաւակներուն մտքին մէջ իր թունաւոր արմատները խրած է առասպել մը որ կը կոչուի «Հայ Եկեղեցւոյ ազատախոհութիւնը»: Այս դարչելի սուտը մեր մէջ վերէն վար ամէնքը կլլած են իւղոտ պատառի մը պէս, առանց անդրադառնալու թէ մեր ժողովուրդի հոգիին մէջ ի՛նչ կեղեր բուսած են անոր երեսէն:

Ի՞նչ ըսել է ազատախոհ: Ֆրանսերէն լիպրը-փանսէօր բառին համարժէք է: Կը նշանակէ առհասարակ անհաւատ: Մէկը որ ոեւէ սկզբունք իբրեւ ճշմարիտ ընդունելով՝ անոր համաձայն գործելու քաջութիւնը չունի: Ազատախոհ մը ոեւէ կրօնքի չի պատկանիր, ոեւէ կրօնքի հրամանները եւ օրէնքները չի գործադրեր: Աղօթք չըներ, զաւակը մկրտել չի տար, եկեղեցի չերթար, հաղորդութիւն չառներ: Բառը անշուշտ կրօնքի վերաբերմամբ դիրք մը կը ցուցնէ աւելի. սակայն տրամաբանական ըլլալու համար պէտք է տարածել անոր իմաստը նաեւ ուրիշ մարզերու: Եւ արդարեւ ազատախոհ մարդը ոեւէ ուսուցման կամ տեսութեան ցուցմունքներուն չի հետեւիր, ո՛չ ընկերային, ո՛չ քաղաքական, եւ ոչ ալ բարոյական ոեւէ վարդապետութեան հրամաններուն չի հնազանդիր. անիկա ո՛չ համայնավար է, ո՛չ թագաւորական է, ոչ ռամկավար է. ոեւէ բան չէ: Ազատախոհը, ըստ իր «ազատախոհութեան», ոեւէ կարծիքի կամ դաղափարի հակառակ չի կենար: Իրեն համար ամէն սկզբունք լաւ է, կամ ամէն սկզբունք դէշ. կամ աւելի ճիշդ՝ ոչ լաւ ոչ դէշ: Բողոքականութիւնը՝ բողոքականին համար լաւ է. կաթոլիկութիւնը՝ կաթոլիկին համար, մահմետականութիւնը՝ մահմետականին, անաստուածութիւնը՝ անաստուածին: Չկայ միակ ճշմարտութիւն մը որ ամէնուն համար ալ լաւ ըլլայ: Իրարու հակառակ երկու դաղափարներ կրնան երկուքն ալ լաւ ըլլալ կամ ոչ: Իրեն համար ոչ հակառակութիւն կայ ոչ համաձայնութիւն: Ճշմարտութիւնը մէկ չէ. արդէն ճշմարտութիւն չկայ իրեն համար. անջատ անջատ կարծիքներ միայն կան. բաբելոնեան խառնակութիւն միայն կայ:

Մէկ խօսքով՝ ազատախոհը չորս հովերու խաղալիք միտք մ՚ունի. թոյլ կուտայ որ ամէն մարդ իր խելքին փչածին համաձայն ամէն բան իբրեւ շիտակ ընդունի, կամ ամէն բան իբրեւ սխալ մերժէ, կամ ամէն տեսակ ապուշութիւններ իբրեւ չքնաղ դաղափարներ քարոզէ:

Ազատախոհը չէիսական է կապէս։ Մէկ խօսքով պղուեւլի, ազատ տիպար մըն է։ Մ իշնաղարու հաւատաքննիչը հազար անգամ աւելի համակրելի թիւի մըն է քան ժԹ. դարու ազատախոհ մը։

Բայց ազատախոհ բառը (անոր քոյրերն ու եղբայրներն ալ որոնք կը կոչուին ազատամիտ, լայնամիտ, լայնախոհ, իրմէ վար չեն մնար սեւէ չափով) արդէն ինքնին անարամաբանական է։ Վասնզի մարդ մը որպէսզի կարենայ խորհիլ՝ պէտք է որ կարող մը աւետարաններ, յատուկ եզերը գործածելով՝ նախադրեալներ, ընդունի իբրեւ ճշմարիտ, որպէսզի անոնց վրայ հիմնուելով եղրակացութեան մը յանգի։ Պէտք է ուրեմն որ նախ եւ առաջ այդ նախադրեալներուն հաւատայ։ Եւ հաւատալ կը նշանակէ ազատութենդ վրայ տալ՝ եւ հաւատքիդ առարկայ եղող գաղափարներուն ենթարկուիլ, հպատակիլ։

Երբոր մէկը կասկածի իր նախադրեալներուն վրայ, կը կասկածի նաեւ, անհրաժեշտաբար, եզրակացութեան վրայ. եւ այսպէս խ ո ր հ ի լ ըսուած բանը կը դառնայ անկարելի։ Մինչեւ իսկ գիտական ինդիրներու մէջ վարկածի հիման վրայ տրամախոհութիւնը, որ փորձարկութեան մեթոտն է մակածութեան կանոններով, պէտք ունի ամբողջ հաւատացուած ճշմարտութիւններու, ինքզինքը հնարաւոր ընծայելու համար։ Կասկածի մեծ իմաստասէրն անգամ (Դեկարտ) նախ եւ առաջ բանի մը հաւատալու պէտքը զգաց։ Օրինակներով չեմ ուզեր երկնցնել այս կէտին լուսաբանութիւնը. ոբովհետեւ միտքս հարցը կրօնական տեսակէտէ միայն դիտել է։

Հետեւաբար նախ անգամ մը ազատախոհութիւն ըսուածը անկարելի բան է. եղծերուածքաղ մըն է. գոյութիւն չունեցող հրէշ մըն է։

Չէք կրնար ըսել նաեւ թէ ազատախոհութիւնը կը նշանակէ նախապաշարումներէ ազատ խորհող մը։ Վասն զի այդ նախապաշարում ըսուածները ազատախոհին կաթոլիկով միայն նախապաշարումներ են։ Նախապաշարումի մը այդպէս ըլլալը որոշելու համար, նախ ազատախոհութենէ հրաժարիլ պէտք է, կարգ մը ճշմարտութիւններու հաւատալ պէտք է, եւ այդ ճշմարտութիւններու հիման վրայ տրամախոհելով՝ նախապաշարում ըսուածներուն սխալ ըլլալը ապացուցանել պէտք է։ Եւ տակաւին, ազատախոհը իրաւունք չունի նախապաշարում կոչելու այս կամ այն գաղափարը՝ քանի որ ամէն մարդ ազատ է, ազատախոհին իսկ ըմբռնումով, այս կամ այն բանը իբրեւ ճշմարիտ ընդունելու կամ ոչ։

Բայց մանաւանդ եկեղեցի բառին առջեւ է որ ազատախոհ ածականը ամէնէն աւելի արտառոց կը հնչէ։ Ինչպէս մածուն բառին առջեւ սեւ բառը, այնպէս ալ եկեղեցի բառին առջեւ ազատախոհ բառը։ Վասնզի եկեղեցին այն միակ հաստատութիւնն է որ ամէնէն աւելի, ամէն ժամանակներու եւ ամբողջ աշխարհի ուրիշ բոլոր հաստատութիւններէն աւելի, իր քարոզած ճշմարտութիւններուն նկատմամբ հպատակութիւն եւ հնազանդութիւն կը պահանջէ իր անդամներէն։ Եթէ հաստատ մը կայ որ չի կրնար երբեք հանդուրժել ազատախոհութեան՝ այն ալ եկեղեցին է։ «Ազատախոհ քրիստոնեայ» բացատրութիւնը եղերու հակասութիւն է։ Վասն զի քրիստոնէութեան մէջ ամէնէն էական, ամէնէն կեդրոնական բանը հաւատքն է։ Եւ ի՞նչ է հաւատքը. ոչ ուրիչ բան՝ եթէ ոչ բացարձակ հնազանդութիւն եւ հպատակութիւն Աստուծոյ, Անոր ըրած հրամաններուն, եւ Անոր յայտնած ճշմարտութիւններուն։ Քրիստոնեայ մը պէտք է հրաժարի իր այսպէս կոչուած «ազատախոհութենէն» եւ բացարձակ կերպով ենթարկուի իր հաւատքին իրեն սորվեցուցած ճշմարտութիւններուն։ Ազատ չէ անիկա զանոնք ընդունելու կամ չընդունելու։ Սա հասկցողութեամբ անշուշտ՝ որ եթէ չընդունի՝ դուրս կ'ելլէ եկեղեցիի անդամութենէն, եւ հարցը կը փակուի։

Ուրիշ խնդիր մ'է տակաւին այն՝ թէ բուն եւ ճշմարիտ ազատութիւնը այդ հպատակութեան մէջն է, ինչպէս Ս. Պօղոս պողպատեայ տրամախոհութեամբ մը կ'ապացուցանէ։ Բայց ատիկա մեր նիւթէն դուրս է առայժմ։

Սակայն դեռ քրիստոնեան ո՛չ միայն պէտք է անվերապահօրէն հպատակի իր հաւատքին ուսուցումներուն՝ այլ նաեւ դիտնալով որ անոնք յատիտենական ճշմարտութիւններ են Աստուծմէ եկած, եւ դիտնալով որ անոնց ընդունելութիւնը մարդկութեան յատիտենական փրկութեան միակ պայմանն է, մարդասիրական բացառիկ անձնուիրութեամբ մը եւ բուռն նախանձայուզութեամբ մը պէտք է ջանայ տարածել զանոնք, այդ ճշմարտութիւնները։ Եւ տակաւին՝ պէտք է ուրբ կատարութեամբ մը, որուն օրինակը Աստուծոյ Որդին եւ իր Աւետարանները տուին, պայքարի՛ իր հաւատքին հակառակ կեցող ամէն տեսակ մոլորութեանց դէմ։

Եկեղեցին ա՛յսպիսի քրիստոնեաներէ բաղկացած մարմին մըն է իրապէս։ Ուրիշ բան է որ անիկա, եկեղեցին, իր պաշտօնի կատարման մէջ կը թերանայ, կը թուլանայ, իր պարտականութեան դէմ մեղանչելով եւ անհաւատարիմ գտնուելով։ Ատոր համար ոեւէ եկեղեցի պէտք է պլուխը կախէ՝ եւ ապաշխարէ իրրեւ յանցաւոր։ Եւ ոչ թէ յիմարաբար իր յանցանքներովը հպարտանայ, եւ ինքն իրեն դէմ հայհոյէ՝ ինքզինքը «ազատախոհ» կոչելով։

ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

Հայ Եկեղեցին ազատախոհ է, լիպր-փանսէօռ է ըսել՝ Հայ Եկեղեցին Եկեղեցի չէ ըսել է: Ո՞ւր եւ ե՞րբ տեսնուած է Եկեղեցի մը որ սուտին, մոլորութեան հանդուրժէ: Ո՞ր շոգմոգը Հայաստանեայց սքանչելի Եկեղեցիին դէմ այս բանսարկութիւնը ըրաւ, եւ ահաւոր մեղքը գործեց զայն յաւերժացնելու: Այդ շոգմոգին անունը եթէ անհատապէս չենք գիտեր՝ հաւաքապէս սակայն գիտենք: Մէկ դար առաջ տարածուիլ սկսաւ այդ բանսարկութիւնը: Հայ Եկեղեցիին թշնամիները երեւան հանեցին զայն՝ որպէսզի կոտրեն անոր բաղուկը որ չը կարենայ փշրել իրենց ստախօս ու մոլար բերաններուն ատամները: Գառնուկի մորթով մօտեցան անոնք՝ եւ «մենք ալ քրիստոնեայ ենք» եւ կամ «մենք դարուս լուսաւորութեան առաքեալներն ենք» ըսելով իրենց ոճրապարտ ժանիքներովը յօշօտեցին միամիտ Հայ Եկեղեցին ու ժողովուրդը: Գայլերու այդ վոհմակներէն մէկ խումբը անաստուածութեան քարոզիչները եղան, միւս խումբը հերետիկոսութեան: Մէկ խումբը «Հայ Եկեղեցին ազգայնական է» ըսելով՝ անոր քրիստոնէական առաքելութիւնը իրեն մոռցուցին, միւս խումբը՝ «Հայ Եկեղեցին ազատախոհ է», ըսելով անոր ուղղափառութիւնը իրեն մոռցուցին: Եւ Հայ Եկեղեցականութիւնը, միամըտաբար, ներողութիւն խնդրելու դիրք մ՝առաւ թէ՛ իր քրիստոնէութեան եւ թէ՛ իր ուղղափառութեան համար:

Մարդ մը չելաւ պոռալու եւ հայհոյիչներուն բերանը գոցելու ըսելով. ո՞վ ըսաւ որ Հայ Եկեղեցին ազատախոհ է:

Մոռցան ամէնքն ալ որ Սուրբ Լուսաւորիչ ազատախոհ չեղաւ երբեք՝ երբ անխնայօրէն եւ սքանչելի արիութեամբ մը կործանեց մեհեանները, եւ ինչ որ կար անոնց մէջ: Արուեստի եւ մշակոյթի մասին յիմար մտահոգութիւններ գինք չգրաւեցին երբեք երբ կը փշրէր արձաններն ու կ՝այրէր գրքերը եւ կը հալածէր քուրմերը: Գիտէր թէ ժողովուրդ մը իր մշակոյթը կրնայ ստեղծել սեւէ ատեն, եւ գիտէր թէ Հայ ժողովուրդը նոր, քրիստոնէական մշակոյթի մը պէտք ունէր. թէ սուտը՝ իր արտայայտութիւնը եղող մշակոյթով միասին, պէտք էր կորսուէր:

Մոռցան որ Ս. Մեսրոպ, մեր սուրբ մշակոյթին ստեղծիչը, չվարանեցաւ երբեք Հայաստանեայց ուղղափառութեան թշնամիները, Եկեղեցւոյ ուսուցումը աղարտողները, հալածել Հայաստանի սահմաններէն, անոնց ճակատը կարմրցած երկաթով աղուէսի պատկերը դրոշմելով, որպէսզի իրենց նախատինքը մինչեւ վերջ իրենց հետ պտտցնեն երկրի վրայ:

Մոռցան որ Վարդանանք մեռան՝ զրադաշտականութեան խաբէութիւնը Հայաստան չմտցնելու համար:

Մոռցան՝ որ Հայոց Եկեղեցական զմայլելի դէմքերը եւ աշխարհական արի առաջնորդները Քաղկեդոնի մոլորութիւնը ներս չառնելու համար մինչեւ վերջին ժամանակները, մինչեւ Աշտարակեցի, պայքարներ մղեցին, եւ զոհողութեանց հանդուրժեցին, եւ մերթ յաղթանակներ տարին:

Մոռցան որ Գրիգոր Մագիստրոսի պէս պետական մեծ դէմքը եւ մտաւորականը Եկեղեցւոյ ուսուցած ճըշմարտութիւններն ու օրէնքները արհամարհողները հալածելու եւ հարուածելու համար դաւառէ դաւառ վազեց զմայլելի ողջմտութեամբ մը եւ վճռականութեամբ:

Մոռցան թէ ի՛նչ դիրք բռնեցին Մատթէոս պատրիարքներ տակաւին ԺԹ. դարու կէսէն քիչ առաջ անոնց դէմ՝ որոնք կը խծբծէին Հայ Եկեղեցւոյ կանոնական ու դաւանական սկզբունքները:

Անտարակոյս այժմ ոչ կ՝ուզենք, եւ ոչ ալ կրնանք դիմել այն բռնական միջոցներուն որոնք պատմութեան մէջ քրիստոնեաներու կողմէ գործածուած են իրենց հակառակորդներուն դէմ: Բայց Եկեղեցին իր հաւատալիքներն ու կանոններն ունի. կը հաւատայ անոնց ճըշմարտութեան. «ազատ» չէ անոր ոեւէ մէկ անդամը «խորհելու» թէ այդ հաւատալիքներուն եւ կանոններուն հակառակ եղողներն ալ կրնան ուղիղ եղած ըլլալ, «ազատ» չէ «խորհելու» թէ իր Եկեղեցիին օտար դաւանանքն ու օրէնքն ալ կրնան իբրեւ լաւ ու ճշմարիտ ընդունուիլ: Սուտին ու սխալին աչք գոցելը ոչ առաքինութիւն է եւ ոչ քաջութիւն:

Կայ Միակ Ընդհանրական Եկեղեցի մը, եւ կան անոր ճիւղերը, որոնք հին, առաքելական, պատմական Եկեղեցիներն են: Ճիւղերէն ոմանք աւելի հարազատ եւ հաւատարիմ են իրենց Արմատին: Հայ Եկեղեցին ասոնցմէ է: Ամէն մէկ հայ (այժմ այնպէս է որ հայերն են միայն մեր Եկեղեցւոյ անդամները) որպէսզի Միակ եւ Ընդհանրական Եկեղեցիին հաւատարիմ եղած ըլլայ՝ պէտք է հաւատարիմ ըլլայ Հայ Եկեղեցիին, որուն մէջ իր ճշմարտապէս քրիստոնեայ հայրերուն հոգին կ՝ապրի: «Ազատախոհ» պիտի չըլլայ իր թանկագին Եկեղեցին ասս ու ան համայնքին աստիճանին իջնելու չափ: Եթէ չի ճանչնար իր Մայրը եղող Եկեղեցին՝ պիտի սորվի. եթէ չի կրնար սորվիլ՝ պիտի վստահի ճանչցողներուն, որոնք իր հայրերն էին, եւ սիրեցին զայն ու նուիրուեցան անոր:

Վերջապէս Հայ Եկեղեցւոյ զաւակը «ազատախոհ» պիտի չըլլայ վասնզի իր Եկեղեցին «ազատախոհ» չէ եւ չի կրնար ըլլալ:

Տ. Վ. Ն.

ՀՈԳԵԼՈՅՍ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԵՏԵՒԷՆ ԾՈՒՌ ՆԱՅՈՒԱԾՔ ՄԸ

(ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՇՈԳՄՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ)

Մեր վիճակին մէջ «Բազմավէպ» ամսագիրը կարդացողներու թիւը այնքան շատ չէ — այս պարագային՝ բարեբախտաբար: Ուստի անհանդստութեան պատճառ մը չէ բնաւ մեզի համար այն դձուձ բամբասանքը, զոր ըրած է Բազմավէպի խմբագիրը Հոդելոյս Տ. Թորգոմ Պատրիարքի դէմ, անոր ետեւէն անոր յիշատակը աղարտել ջանալով: Հետեւաբար վախ չունինք որ մեր ընթերցողներուն մտքերը պղտորին Բազմավէպի խմբագրին հոս ու հոն նետած քարերէն:

Բայց որովհետեւ Բազմավէպի վրիպումները յայտ յանդիման երեւան հանելով, եւ անոր անմաքուր շարժառիթները մերկացնելով ինքնին հետաքրքրական բան մ՝ըրած կ՝ըլլանք, կ՝ուզենք մի քանի բան ըսել այդ վրիպումներուն մասին, անդամ մ՝եւս արդարացնելով այդ ամսագրին իրաւացի կերպով ոմանց կողմէ տրուած Բազմավբէպ անունը: Քովնտի խօսքերէն աւելի ուղղակի հանդիպումներով պիտի պատասխանենք դրուած անտեղի խօսքերուն:

⁂

Նախ եւ առաջ ընդհանուր առմամբ Հայ Եկեղեցւոյ մասին է որ կը խօսի Բազմավէպի խմբագիրը, եւ զայն է որ կը զրպարտէ:

Որպէս թէ աւերիչ մեծ հոսանք մ՝այլեւս տիրացած է եղեր Հայ Եկեղեցւոյն, եւ ողբալիօրէն ճակատագրական է եղեր անոր համար:

Այն սուտերը որոնց մէջ քչիկ մը ճշմարտութիւն խառնուած է՝ ամէնէն վտանդաւորներն են: Իրաւ է որ վերջին կիսադարուն մեր մէջ դաս մը մարդիկ Եկեղեցի ըսուածին ուղիղ եւ ճշմարիտ ըմբռնումէն հեռացան, Եկեղեցին նկատեցին գործիք մը՝ երկրորդական նպատակներու, անտես ըրին անոր ճշմարիտ դերը, եւն.: Բայց Եկեղեցին պէտք չէ շփոթել վերջին ժամանակներու դաս մը մարդոց հետ: Ոմանք, ժամանակ մը կրնան մոլորած եւ հոսանքէ մը տարուած ըլլալ. բայց Հայ Եկեղեցին ինքնին կը քալէ իր ճամբան պատմութեան մէջէն դէպի յաւիտենական իր նպատակը: Այս տեղ կը գործածեմ Եկեղեցի բառը իր բուն իմաստով. եւ կ՝ենթադրեմ թէ Բազմավէպի խմբագիրը գիտէ բառին բուն սահմանը: Եկեղեցին չի կրնար ճակատագրուիլ սեւէ բանի՝ բացի իր աստուածային նպատակէն, որուն կը դիմէ պատմութեան ճամբաներուն վրայէն: Քրիստոնէական ըմբռնումով դիտուած պատմութիւնը ճակատագրականութիւն չի ճանչնար. կը ճանչնայ միայն Նախախնամութիւնը: Եւ այն Նախախնամութիւնը որ հին դարերու ահաւոր փոթորիկներուն մէջէն ապահով մեր օրերուն հասցուցած է Հայ Եկեղեցւոյ նաւը, մատնած չէ, եւ ասկէ ետք ալ պիտի չմատնէ զայն երբեք «աւերիչ մեծ հոսանքին», հակառակ կարգ մը մարդոց ցանկութեան թերեւս...

⁂

Իսկ այդ «աւերիչ մեծ հոսանքը Հայ Եկեղեցւոյ բիւրեղացումն է »եղեր. ատով «անիկա (Հայ Եկեղեցին) ինք իր մէջ կ՝ամփոփուի եւ ինք իր մէջ կ՝աւարտի» եղեր, «կը կորսնցնէ» եղեր «Եկեղեցւոյ աստուածային ...բնոյթն ու կնիքը», եւայլն:

Այս տողերուն մէջ այլամերժութիւն, մեկուսացում, ինքնամփոփում կը վերագրուի Հայ Եկեղեցիին. իսկ մի քանի տող անդին Տ. Թորգոմ պատրիարք կ՝ամբաստանուի՝ որովհետեւ ան իբր թէ «հաւասար կը դնէ» եղեր «ամէն Եկեղեցի», եւ ատով հասարակաց նկարագիր մը կը ճանչնայ եղեր անոնց մէջ, նոյն գծի վրայ կը դնէ եղեր ամէնքը: Այս երկու վերագրումներէն երկուքն ալ մոլար ու ծուռ են ի հարկէ, հետեւանք՝ չիլ տեսութեան: Հայաստանեայց Եկեղեցին ո՛չ բիւրեղացումով եւ ինքնամփոփումով կը կորսնցնէ իր աստուածային կնիքը, ոչ ալ ինքնացրումով եւ ինքզինք միւսներուն հաւասար նկատելով, անոնց մէջ խառնուելով կը խաթարէ իր բնոյթը: Բայց զուարճալի է Բազմավէպի խմբագրին մտացրիւ վիճակը, որով հակասութեան մէջ կ՝իյնայ ինքն իրեն հետ, երկու իրարու հակառակ յանցանքներու մէջ ինկած ցուցնել ուզելով Հայ Եկեղեցին միաժամանակ:

⁂

Հայ Եկեղեցին բիւրեղացած կ՝ամբաստանուի: Բայց իր բժոտ աչքերը չեն զօրեր դիտելու Հռոմէական Եկեղեցին, որ ամէնէն աւելի բիւրեղացած Եկեղեցին է ապահովաբար: Ինքն իր մէջ կ՝ամփոփուի ան եւ ինքն իր մէջ կ՝աւարտի: Եւ չա՛տ լաւ է որ այդպէս է: Այդպէս պէտք է ըլլայ ամէն Եկեղեցի: Բարձրօրէն գնահատելի է հետեւաբար որ Հայ Եկեղեցին բիւրեղացած է:

Ոեւէ մարմին իր ինքնութիւնը, իր հաւաքական անձնաւորութիւնը, ըսենք, բիւրեղանալով, ինքնամփոփուելով միայն կրնայ ունենալ եւ պահել: Ինչպէս ամէն եկեղեցւոյ՝նոյնպէս Հռոմէական եկեղեցւոյ պատմութիւնը անոր բիւրեղացման պատմութիւնն է: Անոր կարծրութիւնը, անոր երկրաչափական խստութեամբ զծուած ձեւականութիւնը եւ օրինականութիւնը ,անոր այլամերժութիւնը ամէն մարդ պիտէ: Կա՞յ արդեօք մէկը որ չի պիտեր ասիկա...

Եթէ ազգային եկեղեցիներ գոյութեան իրաւունք ունին (ինչպէս կը թուի թէ կ'ընդունի Բազմավէպ), եթէ քրիստոնէութիւնը իւրաքանչիւր ազգի ոգիին մէջէն անցնելով իր արտայայտութիւնը, իր ծագումին եւ էութեան հաւատարիմ արտայայտութիւնը կրնայ գտնել, եթէ ազգային եկեղեցիներ կը կազմեն Քրիստոսի Միակ Մարմնին անդամները — ինչպէս ազգերը միակ մարդկութեան անդամները — որոնք զօրուած են իրարու ներքին եւ էական միութեամբ մը, ապա ուրեմն իւրաքանչիւր ազգային եկեղեցի նկարագիր մ'ունի ուրոյն, ինքնութիւն մը, դիմագիծ մը, որ իր սահմաններն ունի եւ որուն մէջ եկեղեցին ամփոփուած է եւ բիւրեղացած: Առաքելական ժամանակներու եկեղեցւոյ կացութիւնը, եւ Ս.Պօղոսի ուսուցումը եկեղեցիի կազմին մասին եթէ քիչ մը սերտէ Բազմավէպի խմբագիրը՝ իրեն չատ օգուտ կ'ընէ վերեւի ըսուածները հասկընալ կարենալու համար: Արդէն եւթի դարերու պատմութեան ցուցմունքն ալ յստակ է այս մասին:

***

Եթէ Բազմավէպի խմբագիրը իր ոտքերուն միջեւ սախ ջուրով դրած է եւ հասկցնել կ'ուզէ թէ Հայ եկեղեցին ալ (կամ ինչ որ ինք կը հասկնայ Հայ եկեղեցի ըսելով) Կաթոլիկներու համբան պէտք է բռնէ եւ Հռոմի եկեղեցիին դիրկը պէտք է նետուի, որպէսզի հոն իր կորուսաը գտնէ, քիչ մը չատ կ'աճապարէ իր կարծ խելքը ուրիշներուն պարտադրելու համար: Իրեն պէսները չէ որ Հայ եկեղեցիին ուղղութիւն պիտի ցուցնեն: Հա՛պա, կեցի՛ր նայինք, մէյ մը վիճինք ու որոշենք թէ եկեղեցւոյ միակ իշխանութիւնը երկրի վրայ ո՛ւր կը կայանայ, թէ ի՛նչ աստիճան մոլորական է Հռոմէական եկեղեցւոյ երկարմատեան երկաբնակութիւնը, թէ ինչպէս, եւ ինչ սկզբունքով, առանց Աւետարանի խօսքը եւ պատմութեան վկայութիւնը թիւրելու, կրնայ Հռոմի Եպիսկոպոսը Տիեզերական եկեղեցւոյ պետ ըլլալ· թէ ի՛նչպէս չի կրնար արդարանալ Գոյացութիւնը, Անարատ Յղութիւնը, Դրօշմի խորհուրդին ուշացումը, պապութեան գրեթէ իտալական առանձնաշնորհում մը եղած ըլլալը, եւայլն, եւայլն: Կեցէր նայինք, մէյ մը վիճինք այս բոլոր խնդիրներու մասին, եւ յետոյ մտածենք Հռոմ երթալու կամ չերթալու մասին:

***

Իսկ եթէ քօղարկեալ ձեւով մը կ'ակնարկուի այն իրողութեան, ըստ որում Հայ եկեղեցին հայութեան մէջ միայն ամփոփուած է, ուրիչ ազգերէ հաւատացեալներ չունի, որոնք իր ծէսը եւ իր դաւանանքը որդեգրած ըլլան, կամ ուրիչ փօսքով, առաքելութիւններ չունի կամ չէ կրցած ունենալ, այդ պարագային առանց եկեղեցին մեղադրելու, ցաւ կը յայտնենք որ անիկա այնպիսի քաղաքականապէս ժխրատ եւ տխուր պատմութիւն մ'ունեցած է, որ անկարող եղած է իրմէ դուրս սաբածուիլ ու լայննալ: Արդարեւ գրեթէ անկարող եղած է ան իր պատեանէն դուրս ելնել ու եկամուտներ չահիլ· ամփոփուած է ինքն իր մէջ:

Բայց առոր համար Հայ եկեղեցին ինք չէ յանցաւորը: Առոր ապացոյցը այն է որ երբ առիթ գտած է եւ հնարաւորութիւն ունեցած՝ գացած է ղրացի ժողովուրդներուն եւ անոնց դարձին համար աշխատած է ու յաջողած: Ս. Մեսրոպի ժամանակէն արդէն մենք սկսած ենք ծաւալիլ արեւելք եւ հիւսիս· եւ անկէ եառ առեն առեն, թէեւ քիչ չափով, բաներ մ'ըրած ենք: Ուրեմն՝ եթէ Աստուած ուղէր եւ հնարաւորութիւն ըլլար, Հայ եկեղեցւոյն առաքելական ոգին չէր որ կը պակսէր: Տարբեր խնդիր է եթէ պատմական եւ կամ ժամանակակից այս կամ այն անձը ցուցուի իրրեւ զուրկ առաքելական ոգիէ:

Եթէ օր մը, երջանիկ օր մը կարելի ըլլայ մեզի մերիններէն աւելնալ, եւ այլոց համար առաքելութիւններու ձեռնարկել, վստահաբար Սահակներն ու Մեսրոպները, որոնք կերտեցին մեր եկեղեցւոյ արտաքին չէնքը, պիտի ցնծան հոգւով յերկինս: Երբ մարդերը չեն կրնար՝ եկեղեցին յանցանք չունի, ինչպէս յանցաւոր չէ դպրոց մը, իր աշակերտներէն անկարողներուն համար:

Բայց իրենք, Հռոմէական հայերը, առաքելական գործ մ'ունի՞ն ըրած օտարազգիներու մէջ: Ո՞ր եկեղեցին կրցած է արդիւնաւոր գործ մ'ընել այն ազգերու մէջ՝ որոնցմով չբջապատուած եղած ենք մենք չարունակ: Իսլամութիւնը տակաւին՞ծ, նուաղա՞ծ է քնաւ կաթոլիկներու գործունէութեանց հետեւանքով:

Ասկէ զատ՝ չէ՞ որ մենք, ուղղափառ հայերս, եւ իրենք, կաթոլիկ հայերը, հազիւ մերիններուն կը հասնինք, ան ալ տակաւին եթէ կը հասնինք...:

⁂

Իսկ եթէ մեր եւ ուրիշ եկեղեցիներու միջեւ լի հաղորդութեան որպէս թէ չգոյութեան կ'ակնարկուի, Հայ Եկեղեցին «ինքն իր մէջ կ'աւարտի» խօսքով, եւ ըսել կ'ուզուի թէ Հայ Եկեղեցին կտրուած ըլլալով միւս եկեղեցիներէն, մարմնէն բաժնուած անդամի մը պէս դադրած է կեանք ունենալէ, եւ կորսնցուցած է իր «բընոյթը», հաւաստումը թէ՛ պարզապէս սուտ է եւ թէ՛ խղճալի կարճատեսութիւն մը կը մատնէ:

Նախ՝ Հայ Եկեղեցին լի հաղորդութիւն ունի Ասորական, Եդիպտական եւ Եթովպական Եկեղեցիներու հետ, որոնց հետ միասին՝ ուղղափառ միաբնակ եկեղեցիներու խումբը կը կազմէ: Այդ եկեղեցիները մերինին պէս եւ թերեւս աւելի՝ փոքր ու տկար են հիմա, եւ կրնան վրիպա՛ծ ըլլալ այն աչքերէն՝ որոնք Հռոմէական Եկեղեցիի «մեծութենէն» քիչ մը շատ շլացած կ'երեւին: Բայց պէտք է դիտնալ՝ թէ պատմութեան մէջ շրջաններ եղած են երբ այս եկեղեցիները մեծ էին, իրենք դիրենք պարտադրելու, այսինքն իրենց ուսուցած ճշմարտութիւնը պարտադրելու, կացութեան տէր ըլլալու եւ երբեմն Հռովմի Եկեղեցին նեղը ձգելու չափ: Այդ Եկեղեցիները ժամանակին շատ բան սորվեցուցին միւսներուն, մինչեւ որ Իսլամը եկաւ եւ զարկաւ անոնց գլխուն:«Տէրը կը խոնարհեցնէ եւ Տէրը կը բարձրացնէ» կ'ըսէ Աստուածաշունչը: Խոնարհներուն հետ՝ բարձրացածներն ալ պէտք է լաւ ի միտ առնեն այս խօսքը:

⁂

Եւ յետոյ Եկեղեցիին այժմեան ձեւական կամ երեւութական բաժանումը երեք խումբերու՝ (Որթոտոքս, Կաթոլիկ եւ Ուղղափառ) կարծուածին չափ ալ մեծ նշանակութիւն մը չունի: Ընդհանրական եւ Մի Եկեղեցին կը նմանի դետի մը որ իր հոսանքին ընթացքին ցըցուն արգելքներու կամ խոչերու երբ հանդիպի՝ երկուքի կամ երեքի կը բաժնուի՝ ժամանակ մը ետք դարձեալ իր հունը գտնելու եւ միանալու համար, որպէսզի դիմէ իր վախճանին, Երկինքի Արքայութեան, Աստուծոյ: Այդպիսի ճեղքեր եւ ապա միացումներ շատ պատահած են պատմութեան մէջ: Բազմավէպի խմբագիրը առանց ուրիշի օգնութեան ինքնիրեն ալ կարող է տալ մեզի ատոր օրինակները: Վերջապէս երբ մէկ եկեղեցի միւսէն տարբբերի այնպիսի խնդիրներու մէջ, որոնք հիմնական եւ էական չեն, եւ կամ որոնք ձեւական տարբերութիւններ են աւելի քան թէ իրապէս էական, չենք կրնար ըսել թէ Եկեղեցւոյ իրական միութիւնը խախտած եւ կամ դադրած է: Բաւական է որ Եկեղեցի մը միակ ու մշտնջենական Աւանդութեան հաւատարիմ մնայ. անկէ ետք դիւրին է դարմանել արտաքին խանդարումները, ինչպէս դիւրին է բուժել առողջ մարդու մը մարմնին վրայ առաջ եկած վէրքերը: Այդպիսի մտածում մըն է որ կը թելադրէ մեզի Շնորհալիի նման հայրապետի մ'ուսուցումը, առթիւ այն ձեռնարկներուն որոնք կը կատարուէին մեր եւ յունաց միացման համար, ժամանակին,

⁂

Բազմավէպի Խմբագրին փուսքուս լեզուն ապա կը դառնայ Հոգելոյս Տ. Թորքոմ պատիրիարքին, որ գրեր է եղեր, Մակար Ա. Կաթողիկոսէն պիտառելով, թէ «Ամէն եկեղեցի իր հաւատքովը կը փրկուի»: Եւ ըստ այնմ Հայ եկեղեցին կ'ընդունի եղեր թէ ամէն եկեղեցի ալ Քրիստոսի Եկեղեցի է:»

Ի մասին առաջին կէտին.

Անշուշտ ճշմարիտ է ըսել թէ ամէն եկեղեցի իր հաւատքովը կը փրկուի, պայմանաւ քնականաբար որ Եկեղեցին ճշմարիտ Եկեղեցի ըլլայ: Հապա ի՞նչ. Եկեղեցի մը եթէ իր հաւատքովը չի փրկուիր, ուրիշ ինչո՞վ կը փրկուի. իր դրամո՞վ, իր հաւատացեալներուն բազմութեա՞մբ, իր քաղաքական ազդեցութեա՞մբ. «ո՛չ զօրութեամբ մեծաւ, եւ ոչ ուժգնութեամբ, այլ հոգւո՛վ իմով ասէ Տէր Ամենակալ» կ'ըսէ Մարգարէն:

Հիմայ Բազմավէպի խմբագիրը պիտի ելլէ եւ ըսէ որ Պատիրիարքը եկեղեցի կ'ըսէ բայց ճշմարիտ եկեղեցի ըսել չուզեր: Որուն կը պատասխանենք որ երբ Պատիրիարքը եկեղեցի կ'ըսէ ճշմարիտ եկեղեցի ըսել կ'ուզէ. այսքան ու կարճ:

Բայց թէ պէտք չէ բնաւ մոռնալ որ Եկեղեցի ըլլալու առանձնաշնորհումը Հռովմի Եկեղեցիին միայն տուած չէ Աստուած: Որթոտոքսը եւ Ուղղափառն ալ ճշմարիտ եկեղեցիներ են. անոնք ալ իրենց բոլոր ազգային եկեղեցիներովը միասին (յունական, ռուսական, ռումանական, պուլկարական, արաբական եւլն. եւ հայ, ասորական, եդիպտական, ու եթովպական) ճշմարիտ Եկեղեցիներ են, ըլլալով հին առաքելական Եկեղեցիներ:

Յետոյ զալով երկրորդ կէտին, պէտք է դիտնալ թէ ինչպէս որ իւրաքանչիւր անհատ իր հաւատքին չափովը կը փրկուի, այնպէս ալ Քրիստոսի Մարմնին իւրաքանչիւր անդամը, այսինքն իւրաքանչիւր Եկեղեցի իր հաւատքին, իր ուղղափառութեան չափովը կը փրկուի եւ Աստուծոյ ընդունելութեան արժանի կ'ըլլայ: Այս բանին կը կասկածի՞ արդեօք Բազմավէպի խմբագիրը: Չէ՞ որ Աստուած ծարաւի մը դաւաթ մը ջուր

տուած ըլլալու արժանիքն անգամ չի կորսնցներ: Կրնանք ըսել՝ որ մինչեւ իսկ Եկեղեցիէն դուրս գտնուող Բողոքականներն ալ իրենց ունեցած ուղղափառութեան չափովը Աստուծոյ վարձատրութեան պիտի արժանանան: Տակաւին չեմ ակնարկեր քրիստոնէական չափանիշով դատուած արժանիքներ ի յայտ բերող բայց իրենց վիճակին անգիտակից հեթանոսներուն:

***

Կը մեղադրէ «Բազմավէպ»ի խմբագիրը Հոգելոյս Պատրիարքը, այս վերջինին Անկլիքաններու նկատմամբ նպաստաւոր բաներ գրած ըլլալուն համար: Բայց եթէ երբեմն Անկլիքան Եկեղեցիին կը մօտենանք մենք Արեւելեաներս, — պաշտօնական եւ կանոնական ոեւէ հաղորդութենէ զգուշանալով տակաւին անոր ներկայ կացութեան մէջ — պատճառն այն է՝ որ այդ Եկեղեցիին մէջ կան խումբեր՝ որոնք Հռոմէական Կաթոլիկներէ ոեւէ տարբերութիւն չունին հաւատոլիքի տեսակէտէն՝ — բացի անկէ անշուշտ՝ որ Պապին չեն հնազանդիր: Բայց Եկեղեցիի մը Եկեղեցի ըլլալուն, եւ կամ քրիստոնէի մը ուղղափառ ըլլալուն այլամերժ պայման չէ կարծեմ Պապին հնազանդութիւնը, այնպէս չէ՞ — եթէ կը ներէ Բազմավէպի խմբագիրը որ ընեմ այս հարցումը:

Եթէ գիտնար Բազմավէպի խմբագիրը իր կարդացածը ուղիղ հասկնալ, պէտք պիտի չունենար բնաւ Թորգոմ պատրիարքի մասին իր յարդանքի եւ մեծարանքի արդարացի խօսքերուն մէջ պաղ ջուր խառնել, եւ ա[illegible]րուած ապուր դարձնել իր գրուածքը:

***

Քար մըն ալ — «Բազմավրէպ»էն վրիպած քար մը — նետուած է Հգլ. Բաբգէն Կաթողիկոսին ետեւէն:

Ան ալ յայտարարած է եղեր թէ Զորրորդ Դարէն ասդին Եկեղեցին դադրած է մէկ ըլալէ:

Ես աւելի վեր կ'ելլեմ եւ կ'ըսեմ թէ մինչեւ իսկ Առաջին դարէն, եւ ոչ թէ միայն Զորրորդ դարէն դադրած էր Եկեղեցին Մէկ ըլլալէ: Կարծեմ թէ Բազմավէպի բազմահմուտը ատենօք հանդիպած պէտք է ըլլայ, Նոր Կտակարան կարդացած ատեն, Անտիոքի եւ Երուսաղէմի երկու Եկեղեցիներուն միջեւ յառաջ եկած տարբերութեանց եւ ճեղքուածքին պատմութեան: Կը յիշէ անշուշտ այդ երկուութիւնը որ շատ կարեւոր խնդրի մը շուրջ երեւան եկաւ: Կ'ենթադրեմ որ պիտի ընդունի թէ այդ երկուութիւնը որքան ալ իրական, Եկեղեցւոյ մէկութիւնը չէր ջնջեր: Պիտի ընդունի նաեւ թէ Երուսաղէմի եւ Անտիոքի երկու Եկեղեցիներուն (նայեցէ՛ք, բառը յոգնակի է) միջեւ յառաջ եկած վէճին շրջանին՝ Եկեղեցին թէ՛ Մէկ էր, եւ թէ երկու,, նայած թէ Եկեղեցիին ո՛ր տեսակէտէն ստորոգելի կուտանք բառերը, այսինքն Եկեղեցիին ո՛ր կողմին կ'ըսենք մէկ կամ երկու: Խնդիրը հետեւաբար պարզապէս բառերու առումին վրայ է:

Բայց Բազմավէպի խմբագիրը բանսարկութեան այնքան մարմաջ ունի՝ որ բառերուն նշանակութիւնը իր ուզած կողմը միշտ կը քաշքշէ, եւ վտանգնե՛ր կը տեսնէ Հայ Եկեղեցիին համար, եւ բարեմտութեամբ ըսուած խօսքերու մէջ՝ հարուածնե՛ր կը տեսնէ Քրիստոսի Հաստատութեան դէմ:

Միայն Առաքելական շրջանին չէր սակայն որ Եկեղեցին մէկ էր եւ մէկ չէր միանգամայն: Երբոր նկատի առնենք Եկեղեցիներու մէջ (դարձեալ յոգնակի) ծագած վէճերու ժամանակաշրջանները պատմութեան մէջ, ուր Անտիոքի Եկեղեցին Աղէքսանդրիոյ Եկեղեցւոյն դէմ, Աղեքսանդրիոյ Եկեղեցին Հռոմի Եկեղեցւոյն դէմ կ'ելլէին այս կամ այն դաւանական խնդրոյն թեր կամ դէմ, պիտի տեսնենք թէ շարուակ տարբերութիւններ եւ բաժանումներ կը ստեղծուէին: Հռոմի Եկեղեցին եւ Ափրիկէի Եկեղեցին եղաւ ատեն մը որ վէճի մէջ էին, եւ այդ կռիւին ատեն արդարեւ երկուք էին. եւ եթէ մէկը վէճի այդ շրջանը միայն հաշուի առնելով դատէր՝ Եկեղեցւոյ միութիւնը խախտած պիտի նկատէր: Բայց այդպէս չէ: Ոչ ոք կը խորհի Ափրիկէի Եկեղեցին կամ Հռոմի Եկեղեցին իբր հերձուածող նկատել: Եկեղեցիներու տարբերութիւնները չեն կրնար Միակ Եկեղեցիին ընդհանրական եւ յաւիտենական միութիւնը խախտել. վասնզի տարբերութիւնները ժամանակաւոր են եւ մասնակի:

Կը մնայ տարբերութեանց կամ վէճի շրջաններու տեւողութիւնը որոշել: Պատմութեան մէջ անոնք երբեմն ամիսներ, եւ երբեմն բազում տարիներ տեւած են: Կրնան անոնք տեւել մէկ տարի, տաս տարի, հարիւր տարի, հազար տարի: Աստուծոյ համար հազար տարին մէկ օր է կ'ըսէ Սաղմոսը: Երկուութեան տեւողութեան երկարութիւնը պէտք չէ մոռցնէ հետեւաբար միութեան հաստատուն իրողութիւնը, որ կուտայ մեզի երաշխիքը ապագայի ամբողջական միութեան մը, որ պէտք է կատարուի արդար եւ օրինաւոր եղանակաւ մը:

Պէտք է սորվիլ խնդիրները իրենց երկայնութեանը եւ լայնութեանը մէջ դիտել, եւ «ընդ տեսակաւ յաւիտենից» նայիլ իրերուն վրայ, մէկդի նետելով մտքի ծուռ տեսողութեան հինցած ակնոցը: Բայց չեմ գիտեր թէ իր կարդացած դպրոցին մէջ այս բարձրատեսու —

Քիւնը սորվա՞ծ է Բազմավէպի խմբագիրը...

*
**

Անշուշտ «ամէն հոգեւորական խղճի եւ համոզումի պարտականութիւն ունի ջատագով կանգնելու իր եկեղեցւոյն դաւանական ըմբռնումին» գրած է Տ. Թորգոմ Պատրիարք: Եւ ասկէ կը հետեւի եղեր թէ «ամէն դաւանանք միանգամայն ուղիղ է»:

Կ'ըսէ՛ սակայն չի սիրեր նեղութիւնը յանձն առնել խորհելու թէ յանկարծ մէկը կ'ելլէ ու կը հարցնէ իրեն. «ո՞վ ըսաւ թէ ասկէ այդ կը հետեւի»:

Ուղիղ չէ՞ ուրեմն ըսել որ ամէն հոգեւորական իր եկեղեցիին դաւանանքը պաշտպանելու պարտաւոր է: Երբ մէկն համոզուած է թէ իր եկեղեցիին դաւանա՛նքն է ուղիղը, պէտք չէ՞ ջատագով կանգնի անոր: Հապա պէտք է լռէ՞, զգուելի չնակամութեամբ մը, կասկածելով թէ՛ իր հաւատացածին եւ թէ՛ դիմացինին հաւատացածին ճշմարտութեան վրայ: Կաթոլիկ եկեղեցիին սուրբերն ու առաքեալները ա՞յդպիսով եղան կրօնքի հերոսները: Մեր եկեղեցւոյն հոյակապ դէմքերը եթէ չպաշտպանէին իրենց եկեղեցիին հաւատքը, ո՞ւր կը մնային խմբագիրները, ո՞ւր կը մնար Հայ Ազգը: Հապա Բազմավէպի խմբագրին ըրածը ի՞նչ է որ իր յօդուածը գրելով: Իր կաթոլիկ Հռոմէական եկեղեցիին դաւանանքին պաշտպան կանգնիլ չէ՞ մի՛թէ, խնդիր չէ թէ անչահ խօսքերով:

Հռոմէական եկեղեցին, ինչպէս ամէն եկեղեցի, կամ մինչեւ իսկ ամէն կրօնք, պարկեշտ ըլլալ կը սորվեցնէ մարդուն: Երանի՛ թէ Բազմավէպի խմբագիրը սորվէր այդ պարկեշտութիւնը, եւ չարամտութեամբ չզրպարտէր պատուական դէմքեր, որոնք ա՛լ լռած են յաւիտենական հանգստեան մէջ, եւ որոնք ա՛լ չեն կրնար պատշաճ պատասխանը տալ իր բանսարկու լեզուին չարաբանութիւններուն, եւ որոնց թողուցած կենդանի գործը պապանձեցուցիչ պատասխանն է՝ եղած մեղադրանքներուն:

Այո, ամէն հոգեւորական պէտք է ջատագով կանգնի իր եկեղեցիին դաւանանքին, քանի որ ուխտը ըրած է ձեռնադրութեան առեն, սուրբ սեղանին առջեւ, թէ կը հաւատայ եւ պիտի հաւատայ իր եկեղեցւոյն ուսուցանին: Պարկեշտ մարդը այդպէս կ'ընէ:

Միայն եթէ մէկը դպրի հաւատալէ իր եկեղեցւոյ ուսուցանին, եւ փոխէ իր հաւատքը կամ դաւանանքը, նոր լոյս մ'ընդունելով, կամ նոր համոզումներու հասած ըլլալով՝ այդ վայրկեանէն կը դադրի նաեւ իր նախկին եկեղեցւոյն հոգեւորականը ըլլալէ՝ եւ պատրիարքին դերազանցապէս ճշմարիտ խօսքը իրեն չի վերաբերիր, մինչեւ որ ուրիշ եկեղեցիի մը յարի, եւ այս անգամ իր նոր դաւանանքին ջատագովութեան սկսի:

Արդեօք իր աստուածաբանութեան դրքին մէջ հանդիպած չէ՞ բնաւ թէ անտարբերութիւնը յաճախ աւելի դէշ եւ վտանգաւոր է քան մոլորութիւնը:

Բայց Բազմավէպի խմբագրին ցանկութիւնը ճշմարտութիւնը հասկնալ չէ: Այլ այն՝ որ ինք խօսի եւ մենք լռենք, եւ իր միամիտ ընթերցողները կարծեն որ իրենպէսները միայն ուղիղ են, լաւ հոգեւորական են, աս են, ան են: (Ականջը խօսի Վէմի խմբագրին):

Ու տակաւին տարօրինակն այն է որ Բազմավէպի խմբագիրը իր բուն մայրենի եկեղեցին ձգելէ ետք, դեռ կը խօսի այն Հայ եկեղեցիի մասին որուն մէջ չէ ինք, եւ որուն պատուական առաջնորդներէն էին իր անարգօրէն բամբասած դէմքերը: Զենք մեղադրեր գինք կամ իր հայրերը իրենց դաւանանքը փոխած ըլլալնուն համար — եթէ անկեղծ համոզումով փոխած են զայն, ի հարկէ: Բայց Հռոմէական եկեղեցւոյն մէջ անցամ մը պտնուելէն ետք՝ թող իր եկեղեցիին ջատագով կանգնած ինք, եւ իր չպատկանած եկեղեցին պաշտպանելու տարօրինակ դերը չտանձնէ...

*
**

Վերջապէս՝ Տ. Թորգոմ Պատրիարք գրեր է եղեր. «Մեր եկեղեցին, որուն կրօնական լայնախոհութիւնը հանրածանօթ է»: Այս խօսքը թոյնով լեցուն է եղեր:

Այս «լայնախոհութիւն» բառին յոռի իմաստին մասին ժամանակին, տարիներ առաջ (1931ին) գրած եմ Սիոն ամսագրին մէջ. գրած չի եւ կը հրատարակեմ նաեւ մեր թերթին այս թիւին մէջ: Բառը դէշ իմաստ մ'ունի, ունի նաեւ լաւ իմաստ մը: Պէտք չէ կարծել թէ Թորգոմ Պատրիարք զայն դէշ առումով գործածած ըլլայ: Հակառակ որ ամբիկը զայն դէշ առումով կը գործածէ, լայնախոհութիւն բառը Պատրիարքի գրչին տակ կը նշանակէ մեծ սիրտ ունենալ, սխալողին հետ սիրով եւ ներողամտութեամբ վարուիլ, փոխանակ զայն վիրաւորելու, զայն արհամարհելու՝ անտանելի նեղմտութեամբ մը եւ պատուազնութեամբ մը: Կը նշանակէ չընել այն հայերուն նման որոնք երբեմն կ'ըսէին. «պէդն էրմէնի տէյիլ իմ, պէդն կաթոլիկ իմ» (Ես հայ չեմ, ես կաթոլիկ եմ), մինչեւ որ մեր թշնամիները պարտաւորեցին դիրենք դանազանելու կրօնքը եւ ազգութիւնը: կամ չընել անոնց նման՝ որոնք Հայ Ուղղափառ եկեղեցիի մը դունէն չէին մտներ, կամ թերեւս դեռ չեն մըտներ, որպէս թէ կաստուն մ'եղած ըլլար ան (մեղայ Աստուծոյ): Բայց ժողովուրդին բերանն լեցուած պատմու-

թիւններ չատ կան. հարկ չկայ պատմելու զանոնք հոս: Կը բաւէ միայն լայնախոհութիւն բառը առնել այն իմաստով որով գործածուած է, եւ հակադրել զայն ո՛չ թէ նախանձախնդրութեան, ո՛չ թէ ընդունուած հաւատքի մը նկատմամբ պարկեշտ մարդու հաւատարմութեան՝ այլ կաթոլիկ եկեղեցւոյ հաւատաքննութեան խարոյկներուն, եւ կամ մինչեւ իսկ Արեւելեան եկեղեցւոյ մէջ հին ատեն գործածուած ֆիզիքական բռնադատումներուն:

Սպառեցան Բազմավէպի խմբագրին բանսարկութիւնները. ու անոնց հետ նաեւ անոնց պատասխանները: Ի՛ուղենք աւելցնել միայն թէ Թորգոմ Պատրիարքի եւ Բարգէն Կաթողիկոսի պէս մարդեր իրենց եկեղեցին կը ճանչնային, զայն կը սիրէին, եւ անոր նուիրուած էին: Անոնց խնկելի անունին մուր քսելու ջանքը չի կրնար մաքուր չարժաւիթներէ բխած ըլլալ...

Տ. Վ. Ն.

ԹՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԵՐԸ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած բոլոր կրօնական պաշտամունքները, այսինքն ժամերգութիւնները ու մանաւանդ Ս. Պատարագը, եկեղեցւոյ Ս. Հայրերուն կողմէ կոչուած են «Հասարակաց Աղօթք»:

«Հասարակաց» որակումը կը նշանակէ թէ կատարուած աղօթքները, մխասին առնելով երդերը, քարոզները, խնկարկութիւնները, եւն., ամէնուն կողմէ եւ ամէնուն համար են: Ժողովուրդը պարզ հանդիսատես մը կամ ականջալուր մը չէ անոնց: Այլ անոնց մասնակից է, եւ պէտք է գործակից եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն:

Այս մասնակցութիւնը նախ պէտք է կատարուի հոգւով: Ամէն հաւատացեալ պէտք է ըսուած աղօթքներուն եւ երգերուն սրտանց հետեւի: Ան կրնայ բնել այս բաներ մինչեւ իսկ առանց պաշտամունքի լեզուն կատարելապէս հասկնալու: Սակայն հոգւով մասնակցութեան պէտք է բնիկերանայ նաեւ ձայնով մասնակցութիւնը: Եկեղեցւոյ մէջ հաւատացեալները դպիրներուն մեղմ կերպով պէտք է ձայնակցին՝ իր հարկէ առանց դանդնք խանգարելու: Յետոյ, բոլոր «ամէն»ները աղօթքներուն վերջաւորութեան՝ միաբերան պէտք է բսուին ամէնուն կողմէ: Պէտք է ամէն մարդ դիտնայ թէ կրօնական պաշտամունքը ո՛չ երգեհանդէս է, եւ ոչ ալ թատերական ներկայացում: Այլ պարզապէս հաւաքական աղօթք մըն է, եւ պէտք է հաւատարմի հնար եղածին չափ հաւաքականութեան կողմէ, առանց գեղարուեստական բծախնդրութեան: Աղօթքին ուժը ա՛յն ատեն միայն կ'երեւի:

ԿՌԷԿՈՒԱՌ ՏԸ ԹՈՒՌ
ԵՒ
572Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՊՏՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 19ին, իր ծննդավայրին՝ Քլերմոն-Ֆէրրանի մէջ տեղի ունեցաւ Տուրոնի (Թուռ) եպիսկոպոս Գրիգորի ծննդեան հազարչորսհարիւրամեակին առթիւ յիշատակի հանդէս մը, ի ներկայութեան բարձրաստիճան եկեղեցականներու, ակադեմականներու եւ պատմաբաններու:

Գրիգոր (538–594) սերած էր ծերակուտական հին գերդաստանէ մը, որուն անդամներէն շատերը եկեղեցական բարձր դիրքերու հասած էին: Քսանհինգ տարեկանին, Գրիգոր եւս ընդգրկեց հոգեւոր կենցաղը եւ սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ: Ծանրագէս հիւանդանալով ուխտի գնաց Ս. Մարթէնի (Մարտինոս) գերեզմանը, որ կը գտնուէր Թուռ քաղաքին մէջ: Հոն ապրեցաւ եւ փրաստիոս եպիսկոպոսին քով, որուն մահէն վերջ ժողովուրդին միահամուռ փափաքով եպիսկոպոս պսակուեցաւ:

Գրիգոր թողած է բազմաթիւ աշխատութիւններ, որոնց ամէնէն կարեւորն է Ֆրանկերու Պատմութիւնը: Այս պատմութեան Դ. գրքին 40րդ գլուխին մէջ, Գրիգոր կը յիշատակէ Բիւզանդիոնի Ցուստինոս Բ. կայսեր (565–578) օրով պատահած չորս դէպքեր, որոնցմէ մէկը Հայոց պատմութեան մէկ գրուագն է, զոր կ'արժէ իր յիշատակին նուիրուած հանդէսներուն առթիւ վերյիշել, թէեւ նորութիւն մը չըլլայ:

Գրիգոր կը գրէ. «Այս մրջոցին Ցուստինոս կայսեր եկան Պարսկահայեր, իրենց հետ բերելով մեծ քանակութեամբ մետաքսեայ հիւսուածեղէններ, խնդրելով անոր բարեկամութիւնը, եւ պատմեցին իրենց առեւտրութեան պատճառները Պարսից կայսեր դէմ: Վասն զի անոր (Պարսից կայսեր) պատգամաւորները եկած եւ (Հայոց) բսած էին. «Կայսերական խնամատարութիւնը կ'ուզէ դիտնալ թէ անոր (Պարսից կայսեր) հետ ձեր կնքած դաշինքը անխախտ պիտի պահէ՞ք: (Հայերը) պատասխանեցին թէ ճշդիւ պիտի կատարէին ինչ որ խոստացած էին: (Պարսիկ) պատգամաւորները բսին. «Եթէ կ'ուզէք ցոյց տալ թէ բարեկամ կը մնաք անոր, պէտք է պաշտէք կրակը, ինչպէս ինք կը պաշտէ զայն:» Ժողովուրդը պատասխանեց թէ երբեք այդ տեսակ բան մը պիտի չընէր, եւ եպիսկոպոսը, որ ներկայ էր, աւելցուց. «Ի՞նչ աստուածութիւն կայ կրակին մէջ որ զայն պաշտենք: Կրակը, զոր Աստուած ստեղծեց մարդոց պէտքերուն

(դահացում տալու) համար, որ կը վառի իրեն տրուած նիւթերով եւ կը մարի ջուրով, կ'այրէ երբ կը մօտենանք իրեն եւ կը մարի եթէ միշտ վառ չպահենք դայն։» Մինչ եպիսկոպոսը այս եւ ասոր նման խօսքեր կ'արտասանէր, մոլեղնած պատգամաւորները դայն կ'ստամբելէ վերջ բրածեծ ըրին։ Ժողովուրդը, ի տես իր ապրիւնուած պաշտօնեային (եպիսկոպոսին) կր յարձակի (Պարսիկ) պատգամաւորներուն վրայ, կր բռնէ դանոնք եւ կը սպաննէ։ Յետոյ, ինչպէս ըսինք, այս կռիւր (Ցուստինոս Բ.ի) բարեհամբուրիւնր կր խնդրէ։»

Այս հատուածին մէջ յիշուած «Պարսկահայք»ո հինգերորդ դարուն առաջին կէսին Պարսից ենթակայ եղած Մեծ Հայքն է։ Ակնարկուած դէպքը 572ի հայկական ապստամբութիւնն է Պարսից դէմ, որուն, հեւեւութեամբ պատճառն է պարսիկ մարզպան Ձիհո-վ'նասպ Սուրէնի Դուինի մէջ ատրուշան մր հիմնելու ձեռնարկը։ Վահան Մամիկոնեան սպաննելէ վերջ մարզպանը, իր ընտանիքին, հաշտութիւնին, եպիսկոպոսներու եւ նախարարներու հետ կ. Պոլիս ապաստանելեաւ Բիւզանդիոնի կայսեր օգնութիւնր խնդրելու համար Պարսից դէմ, որ բռնութեամբ իրմէ հարճ էր ուզած։ Ցուստինոս պատմագրի յարտարարեր Պարսից դէմ 572ին։

Տարակոյս չկայ որ Գողթոր այս տեղեկութիւններս քաղած է այն գեսպանութենէն որու Ալստրասիոյ Սիսեբերդ թագաւորը ուղարկած էր կ. Պոլիս՝ Ցուստինոս կայսեր եւ որ վերադարձած 575ին։ Գեսպանները պատմէին մէջ տեղ ունեցած էին լսելու Հայոց կաթողիկոսին եւ միւս ապստամբներուն պատմածները թրիստոնեական հոգնորական պատերազմին մասին։ 572ի հայկական ապստամբութեան մասին ներեւս ամենահին վկայութիւնն է այս, ինչպէս նաեւ պատճ Պատանագրի տահմանները մէջ պատած Հերինակի մր կողմէ Հայոց մասին պատմուած տեղեկութիւնր։

Կրնանք տալ Ցուստինոսի այս հատուածը, ինչպէս Ցուստինոս կայսեր կայսեր օրով պատահած միւս երեք ներքինները, որոց չեղեցինը հոս, որովհետեւ Հայոց հետ սերտ կապ չունին, պատմին անոնց մասնաւորապէս որոշ է Ներսէս Գլաձորեցի հայրապետը։

(A. Carrière - Sur un Chapitre de Crégoire de Tours, relatif à l'Histoire d'Orient. Annuaire de l'Ecole des Hautes Etudes 1893).

Հ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Մարսէյլէն Հոգ. Տ. Զգօն վարդապետ Միլան հրաւիրուած ըլլալով՝ հասած է հոն Ապրիլ 10ին եւ անկլիքան եկեղեցւոյն մէջ Ս. Զատկի առթիւ մատուցած է ժամերգութիւն եւ Ս. Պատարագ, որուն ընթացքին հոգեհանկիստ կատարուած է երջանկայիշատակ Տ. Տ. Ներսէս կաթողիկոսի տարելիցին եւ Տ. Թորգոմ պատրիարքին քառասունքին առթիւ։ Մեռելոց եւ Նահատակաց համար եւս պաշտամունք կատարուած է։ Բաւական թիւով հաւատացեալներ հաղորդուած են։ Միլանի Հոգաբարձութեան տարիներէ ի վեր ընդունուած մէկ սովորութեան համաձայն, ինչպէս ամէն Կիրակի եւ Զատկի պատարագներուն, այս անգամ ալ Լուսաւորչայ լումայի անունով պատգուած պնակը ի նպաստ Ս. Էջմիածնի դռհացուցիչ չափով արդիւնաւորուած է։ Ս. Զատկի խորհուրդն ու պատգամը հայրենի յուշերու արծարծումով ողեւորած են ամէնքը։

Տ. Զգօն վարդապետ տասն օր մնացած է Միլան։ Շատ մ'այցելութիւններ տուած եւ ընդունած է եւ առիթ տուած է հնտանեկան խմբաւորումներու, եւ պատային ու կրօնական հարցերու շուրջ հայկական խօսակցութեանց։

Ապրիլ 15–16ին Հայր Սուրբը երկիցս այցելած է Միլանոյի Մոնումէնտալ եւ Մուսսոմեյ դերեզմաններըը, որոնց մէջ կր հանդիպին 20–30 հայ ննջեցեալներ։ Տխուր Յովհաննէսեանին հետ հայ գաղութին եւ եկեղեցւոյն կողմէ չնորհաւորական եւ չնորհակալութեան այցելութիւն մր տուած է Անկլիքան երէց Վեր. Ֆոսատէլի։

Միլանի հայերը սեպհական եկեղեցի եւ դպրոց չունին դժբախտաբար, թէեւ առհասարակ բարեկեցիկ են եւ համերաշխ։ Անոնց թիւը կր հասնի շուրջ երկու հարիւր յիսունի։

Գաղութին մէջ կան երկու գործօն կազմակերպութիւններ որոնք ընդհանուր հանգամանք ունին։ Հայ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, որ տարին երեք-չորս անգամ կանոնաւորապէս, եւ հարկեցուցիչ պարագաներուն բացառաբար արտասահմանէն եկեղեցականներ կր հրաւիրէ հոգեւոր գործերու համար. եւ Քոմիթաթոյ Արմենոյ, որ կը ղեկավարէ Իտալիոյ գաղութին ընդհանուր հոգերով եւ անպաչտօն կերպով կր ճանչցուի կառավարութենէն։ Այս մարմնոյն առենապետն է Տոքթ. Ե. Արզումանեան։ Քոմիթաթոյ Արմենոյ, վերջերս արծարծուած ցեղային հարցին առթիւ, իտալերէնի թարգմանած եւ հրատարակել տուած է տարիներ առաջ գերման գիտ-

նականներու կողմէ հայոց ծագումին նուիրուած մէկ արժէքաւոր աշխատութիւնը, Հայերը արիական տիտղոսով։ Այս տարի ալ կարեւոր գումարի մը յանձնառութեամբ Հռոմի մէջ իտալական տունի մը իտալերէն լեզուով հրատարակել եւ փրովիականի համար ցրուել կու տայ ամսօրեայ հանդէս մը, Արմենիա անունով։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ Միլանի մէջ տարիներէ ի վեր ունեցած է մասնաճիւղ մը, որուն անդամներուն թիւը կրկնապատկուած է անցեալ տարի Տ. Զգօն վարդապետին ի պատիւ տրուած մէկ թէյասեղանին առիթիւ։ Արժէքաւոր տարր մը եղած է Ուսանողական Միութիւնն ալ, զոր վերակազմելու համար վերջերս ջանքեր սկսած են թափուիլ։ Գաղութին բոլոր լաւագոյն գործերուն եւ կազմակերպութեանց մէջ, ուրիշներու կարդին, չատ գնահատելի դեր մը ունի միչտ Աբեղատացի պ. Թորոս Ծառմանեան։

Միլանէն վարդապետն անցած է Ֆիրէնցէ, եւ անկէ Հռոմ, ապա Նապոլի, Պոմպէի եւ Պառի։

Հռոմի մէջ Լեւոնեան հարց մօտ չատ սիրալիր ընդունելութիւն գտած է։ Քանիցս այցելած է Լեւոնեան վարժարանը, ուր հիւրընկալ ներկայ էր Գերպ. Տ. Պետրոս Արքեպիսկոպոս Քէօչեան։ Լեւոնեան վարժարանը ներկայիս կը գտնուի առժամեայ չէնքի մը մէջ Հռոմի կից բարձունքի մը վրայ։ Տեսուչ եւ փոխ–տեսուչ վարդապետները կը մասնակարարեն քանի եւ երկու երիտասարդ ուսանողներուն բոլոր կարիքները եւ կը տանին հսկողութեան հոգը։ Իսկ ուսման համար ուսանողները կը հետեւին Գրիգորեան Համալսարանի դասընթացքներուն։ Կը կրկնուի կրօնաւորի տարազ։ Որոչեալ ժամերուն վարժարանի մասուրին մէջ անխափան հայերէն ժամերու թիւն եւ «մտածական» կ'ընեն։ Հռոմի մէջ դեռեւին տուն մը ունին նաեւ Վենետիոյ Մխիթարեաններ, որոնցմէ տասներիու հայրեր կը բնակին ի Հռոմ։ Ասոնցմէ տասն հոգի կը հետեւին համալսարանական ասպրեթագրներու, իսկ երիսուքը՝ կը մարին տեսական պատրաստութեան։ Ասոնցմէ Հ. Ամատունի Արեւելեան Եկեղեցիներու հարցին Հայկական հանգամանքը մեծապատիւ համար Ս. Պատին հրամանով նշանակուած Քանձնախումբին անդամներէն մին է։

Այցելած է Ինարատ Քոլեճեան հայ Քոյրերուն, որոնց նեղրոնն ալ Հռոմ է նեղկայիս։ Անոնց տանը մէջ հան մօտաւորապէս երեսուն հինգ քոյրեր որոնց մեծաւորն է Մայր Թէոպիստէ։ Հռոմի մէջ, վերոյիչեալ երեք ուխտերու հետմոտ միասին, հայոց թիւը կը հասնի չուրջ հարիւրի։ Այժմ կաթոլիկ հայոց ազգապետութեան ներքեւ կան երկու եկեղեցիներ որոնց մէջ կիրակիէ կիրակի եւ մասնաւորաբար երկու տաղաւարներուն, պաշտօնք կը կատարուի։ Այս եկեղեցիներն են Ս. Նիկողայոսի եւ Ս. Վլասայ. իսկ պետականացած եւ պեղուած է Ս. Մարիամ Եգիպտացիի յիշատակին նուիրուած եկեղեցին։

Վարդապետը առիթէն օգտուելով հանդիսաւոր եղած է այդ օրերուն Հռոմի մէջ գումարուող Ս. Հաղորդութեան համաժողովին, որուն կը մասնակցէին յիսուն եպիսկոպոս եւ կարտինալներ եւ երկու հազար քահանաներ, գրեթէ ամէնքն ալ իտալացի։

Նափոլիի մէջ այցելած է Մօնասթերօ տի Սան Կրեկորիօ Արմէնօ, որ նշանաւոր է սրբոց մասունքներու իր թանկագին եւ հարուստ գանձերով։ Հին վանք մըն է ան եւ իր չրջապատով կը կոչուի Ս. Գրիգոր Հայ։ Հաստատութիւնը կը վայելէ պաշտպանութիւնը մեր Մ. Լուսաւորչին, որուն նչխարներէն **ըստ աւանդութեան ալ**տեղ կը գտնուին եւ մչտական պաշտամունքի առարկայ են դանիր, մէկ սրունքը եւ մէկ ատամը...։ Անոնց առջեւ երիվուդած յարգանքով խոնարհելէ ետք, Մենասականին քահանան երեք հոյակերէն երիսուրին առաջնորդութեամբ՝ ան չրջած է եկեղեցւոյ դիմաւոր մասերը, որոնք պատկերազարդուած են Մ. Լուսաւորչի կեանքին դրուագներովը։

Նափոլիէն Տ. Զգօն վարդապետ անցած է Պառի։ Քաղաքին մօտիկ տասնեակ մը փոքրագիւղերու նեղրեւ 1924էն ի վեր ապաստան գտած են ալի մը չորաւոր հայեր։ «Նոր Արաքս» իր կոչուն անունը բնականաբար չէնքը։ Անոր հաստատման մէկ կարեւոր դեր ունեցած են բանասեղծ Հրանտ Նազարեանց ու Ենովք Արմէն։ Հ. Մուրատ Նազարեանցին հետ այցելած է իւղարանչիւտուն։ Նկատելի է որ երջանկայիչատակ Տ. Թորոսեան Մ. Արքեպիսկոպոսի իսկ Հայրապետական պատուիրակ մօտ տասնեակ մը տարիներ առաջ հաստատած ուսերութիւնէն ի վեր, Պառիի հարկոր ուրիկ մնացած էին մայրենի եւ հեռուստ հոգածութենէն։

Պառիէ 20ի հանելուկան ամենուն նեղկայութեամբ հաստատուած է ժամերգութիւն եւ հանում։ Քարոզին նիւթը եղած է տասնի ու հեղեղատին սէրն ու խնդրատուութիւնը իր ոտատնիներուն հանդէպ, ու մեղմնիներուն Հայութեան փոխադարձ պատուր։ Պատիս 1ի առաւօտուն հաստատուած է ժամերգութիւն եւ հոգեհանգիստ Տ.Խոսէ. Խաչատրեանի ի Տ.Թորոսեան պատուիրակ Հոգիներուն Համար։ Պատարագին հետոյ եղած է հայ հեղեղուն ողջոյնը Պառանձեանի հետ մասին։ Պառանձեանի հետմոտանանալին լեզուն՝ պատրաստած է պատրաստ տեսարան մը։ Հ. Մուրքին հրաւէրով դիրքը ողջագուրած են ա-

մէնքը արտասուագին, մոռնալով իրենց իրարու նկատմամբ ունեցած խէթերը, եւ երգած են «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»ը: Նոր Արաքս ծնած վեց փոքրիկներ, 5–10 տարեկան որոնք մկրտուած էին լատիններէ, Ս. Միւռոնով դրոշմուած եւ հաղորդուած են: Սրբութիւն առած են նաեւ անոնց ծնողներն ու պարագաները: «Լցաք»ը եւ «Գոհանամք»ը երգուած են: Մայրամուտէն առաջ, շատեր ջերմ փափաքով դերեզմաննոց գացած են. մէկիկ մէկիկ օրհնած են 7 դերեզմաններ, մին բոլորովին անտէր: Ժողովուրդէն շատեր ըսած են. — «Հա՛յր Սուրբ, Հա՛յր Սուրբ, հազար բարի եկար, երկինքէն իջար: Ո՛չ եղած պսակներէն, ոչ մկրտութիւններէն, ոչ մանաւանդ կատարուած թաղումներէն բան չէինք հասկցած: Քարեր շրջեցիր, սրտերնիս բացիր, Լուսաւորչի միւռոնով մեզ լոյս ու շնորհք բերիր: Եկեք մեզի, զոնէ տարին մէկ անգամ: Ինն տարի է ի վեր մեր աղքատիկ գաղութին համար այսօր կ՚ունենանք հայկական Զատիկ, Ծնունդ, Վարդավառ, ազգային տօն եւ հանդէս: Վարդապետը սրտապնդած է գիրենք, հաւաստելով թէ Միլանի հոգաբարձութիւնը ինչպէս այս անգամ գալիք տարիներուն ալ ապահովաբար գոհացում կուտայ իրենց փափաքներուն: Դէպի կէս գիշեր հիւղակներէն միոյն մէջ մկրտած է նորածին մը. Նոր Արաքսի մէջ 1924 – էն ի վեր ծնած տասնեակ մը մանուկներէն ամէնէն բախտաւորը: Հ. Սուրբը երիցս այցելած է իւրաքանչիւր ընտանիքի: Հ. Նազարեանցի եւ Տ. Թիմուրեանի հետ պաշտօնապէս այցելած է Պառիի Արքեպիսկոպոսին, Հայ Եկեղեցւոյ անունով շնորհակալ եղած է Սրբազանին, «Մեր փոքրիկ հօտի հոգեւոր կարիքներուն կերպով մը գոհացում տրուած ըլլալուն համար»:

Պառիի հայոց թիւն է 48. Բոլորն ալ գորգի գործարանի մէջ կ՚աշխատին եւ իրենց ապրուստը հազիւ կը վաստկին: Ամէնքն ալ իրարու դրացի են եւ թեթեւ վարձք մը կը վճարեն իրենց բնակած տաղաւարներուն համար: Գորգի սեփական գործ ունի Պ. Տիրան Թիմուրեան միայն, որուն հիւրը եղած է Վարդապետը:

Տ. Զգօն վրդ. Անգոնայի գիծով վերադարձած է Միլան Մայիս 4ին, եւ ըրած է հետաքրքրական դասախօսութիւն մը: Անկէ անցած է Ժընէվ: Կիրակի մը պատարագած է եւ քարոզած: Այցելած է «Հայաստան», հաստատութիւնը, ուր կը պատսպարուին 40 ծնողազուրկ երիտասարդներ, որոնցմէ ութը աղջիկ: Այս երիտասարդներէն մեծ մասը արհեստի տիրացած են եւ կ՚աշխատին. տասը հոգի համալսարան կ՚երթան: Եօթը հոգի անգործ են: Ամէնքն ալ «Հայաստան»ի մէջ կը ճաշեն եւ կը գիշերեն: Ոչ մէկ հպատակութիւն ունին: Ոեւէ երկիր չեն ընդունուիր: Ժընէվի քանթոնէն դուրս աշխատանքի իրաւունք չունին: Հ. Սուրբը Պ. Սեդրակ Փափազեանի հետ այցելած է հայասէր Զուիցերացիներու Կոմիտէի նախագահ Պ. Քրաֆթ–Պոնարի, որ կը պահէ իր հետաքրքրութիւնը հայ կեանքի մասին եւ ստեղծուած դժուարութեանց մէջ շատ մեծ ճիգ կը թափէ ապահովելու համար իր պատասխանատուութեան տակ գտնուող որբ–որբուհիներուն ապագան: Պ. Պոնար այցելուներուն ցուցուցած է իր հայկ. գրասենեակը. յայտնած է իր մտահոգութիւնները եւ տեղեկութիւններ ուզած է Ս. Էջմիածնի, Երուսաղէմի ինչպէս նաեւ իրեն ծանօթ ազգային դէմքերու, մասնաւորաբար Պ. Ա. Ահարոնեանի մասին: Ժընէվի մէջ հիմնուած է Հայ Մշակոյթի Միութիւն, նախագահութեամբ հայագէտ Պ. Կոտէլի, որ իբր դպրապետ կիրակի օր առաջնորդած է մեր երիտասարդները՝ երգելու համար իր սորվեցուցած քառաձայն պատարագը: Մշակոյթի Միութեան առաջին դասախօսն եղած է Տ. Զգօն վրդ.:

Զուիցերիոյ հայոց թիւը կը հասնի 200– 250ի: Մեծամասնութիւնը կը բնակին Ժընէվ. մի քանիներն ունին սեփական տուն: Տասը օտար ամուսնութիւններ կնքուած են: Տարիներու կեանք ունին Եկեղեցասիրաց եւ Աղքատախնամ մարմինները, որոնց մէջ շատ գնահատելի է ՊՊ. Սեդրակ Փափազեանի եւ Էմրան Զամքէրթէնի անձնուէր գործունէութիւնը: Ժընէվի մէջ ընդհանուր յարգանք կը վայելէ բժիշկ Փրոֆ. Շէրիտճեան: Ի մէջ այլոց՝ Տ. Զգօն վրդ. այցելած է նկարիչ Տիկին Թագուհի Զօրեանի, որ ունի տէրունական պատկերներու գեղեցիկ շարք մը, բիւզանդական եւ Ժէ. դարու նկարչական արուեստներուն ոճաւորութեամբ: Անոր գործերէն Սբ. Ընտանիքը, Հոգեգալուստը, Յայտնութիւնը, Խաչէն իջեցման մի քանի նկարները, Յիսուսի ծննդաբերութիւնը, Խաղողի օրհնութիւնը (հայկական), գնուած են եւրոպական միւզէներէն: Տիկինն ունի տակաւին նկարներու ճոխ մթերք մը, եւ Վարդապետին առաջարկութեամբ հաւանութիւն յայտնած է նկար մը նուիրել Երուսաղէմի վանքին: Ազգասէր ու ջերմեռանդ արուեստագէտը Յովհաննու Աւետարանին կէսէն աւելին արդէն ընդօրինակած է բոլորգիրով եւ պատկերազարդած է զայն նոր արուեստով:

Տ. Զգօն վրդ. այցելած է նաեւ Լոզանի հայոց, որոնց թիւը կը հաշուուի 25 հոգի:

Լոզանէն եկած է Բարիզ, ուր կը մնայ մինչեւ Յուլիսի սկիզբը, վերադառնալու համար Մարսէյլ, ըստ հաւանականութեան:

ԿԻՐԱԿԻՆ ՍՈՒՐԲ ՊԱՀԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Քրիստոնեայ մը ինչ ցեղի կամ ազգի ալ պատկանի, կիրակի օրերը պէտք է յատկացնէ հանգիստի եւ հոգեւոր զբաղմունքներու, եւ հրաժարի սովորական աշխատանքներէ, վասն զի կիրակին սուրբ եւ տէրունական օր է, ինչպէս կը հրամայէ տասնաբանեայ պատուիրանքը, «շաբաթ օրը սուրբ պահես», այսինքն եօթնեակին վերջին օրը զատես միւսներէն, եւ ուրիշ նպատակի յատկացնես: Հետեւաբար երբ մարդիկ կանոնաւոր կերպով շաբաթուան վեց օրերը կ'աշխատին, պարտին եօթներորդ օրն ալ հանգստի յատկացնել, որպէսզի թէ՛ մարմինը կատարեալ կերպով կարենայ կազդուրուիլ եւ թէ առաւելագոյն չափով կազդուրուի նոյնպէս հոգին՝ եկեղեցիով եւ հոգեւոր մտածումներով, ինչպէս կ'ընէին անցեալի մէջ եւ կ'ընեն տակաւին մարդիկ, պահելով կրօնքին հրամայած կիրակին:

Մեր դարուն մէջ, քիչ մը թոյլ է այս պարտականութեան կատարումը, եւ եթէ ոմանք կիրակի օրերը եկեղեցի կուգան (բացառութիւնները միշտ յարգելով) ոչ թէ իրենց հոգեկան փափաքին գոհացում տալու համար է, այլ սովորութիւն մը յարգած ըլլալու համար եւ կամ մինչեւ իսկ երբեմն եկեղեցւոյն մէջ առիթը ունենալու համար իրենց մէկ ծանօթին հանդիպելու եւ կամ անձնական գործ մը կարգադրելու: Այս թէ ո՛չ ինչպէս ուրիշ եկեղեցիներու բարեպաշտ հաւատացեալները՝ միլիոններն ալ լոկ կրօնական պարտականութեան կատարման համար պիտի գային եկեղեցի:

Անցեալի մէջ մեր ծնողները պզտիկներուն ձեռքէն բռնելով եկեղեցի կ'առաջնորդէին զանոնք. այս երեւոյթը այժմ ցանցառ է, թէեւ ոչ անհետացած: Տեղահանութիւնն ու աքսորը այլապէս խանգարած են մեր բարեպաշտութիւնը, եւ հետեւաբար նաեւ այս գեղեցիկ սովորութիւնը որ կորսուելու վրայ է դժբախտաբար:

Սակայն չենք կրնար ընդունիլ կարգ մը տարօրինակութիւններ իբր արդարացում եկեղեցի չգալու: Եթէ մէկը կիրակի օրերը կ'աշխատի եւ բացարձակապէս անհնար է իրեն համար եկեղեցի գալ, գէթ իր տանը մէջ ջանալու է իր կրօնական պարտքը կատարել աղօթելով, կրօնական գիրք մը, մանաւանդ Սուրբ Գիրք կարդալով:

Բայց եթէ կիրակի օր տան ուտեստեղէնը գնելու աշխատութիւնը, եկեղեցիին իր բնակած տեղէն հեռու գտնուած ըլլալու պատճառաբանութիւնը, պտոյտի երթալու պէտքը, հիւր ընդունելու ստիպողականութիւնը եւ կամ ասոր նման պատճառներ իբր պատրուակ պիտի ծառայեն եկեղեցի գալ չուզող քրիստոնէին, ասոնք անհիմն են եւ չեն կրնար արդարացնել զինքը իր խղճին եւ Աստուծոյ առջեւ:

Դաստիարակութիւնը եւ կամքը հոգեկան երկու կարեւոր ուժեր են, որոնցմէ առաջինը կը լուսաւորէ եւ կը հարթէ ճամբան երկրորդին:

Կրօնքն ու եկեղեցին անհրաժեշտ սնունդը կուտան հոգիին, ինչպէս հացն ու միսը՝ մարմինին: Եթէ դաստիարակութիւնը քրիստոնէին կը սորվեցնէ այս ճշմարտութիւնը, վստահաբար կամքը պիտի ուղէ քալել այդ լուսաւորուած ճամբէն առանց այլ եւ այլի:

Ուստի ճանչնանք մեր պարտականութիւնները, եւ դաստիարակենք մեր կամքը մանաւանդ կրօնական պարտականութեան կատարման մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՔՀՆՅ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ամերիկայի Առաջնորդին պաշտօնը վաւերացուած

Ամերիկահայութեան կատարած յամառ դիմումներուն վրայ՝ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը վաւերացուցած է Գեր. Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսի (Յովսէփեան) Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդի պաշտօնը «ժամանակաւորապէս», մայիս 5 թուական նամակով մը, ստորագրուած Տ. Գէորգ Սրբազան Արքեպիսկոպոսէ, եւ ուղղուած Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Սիոն վրդ. Մանուկեանի (միաբան Ս. Երուսաղէմի):

Կը նշանակէ թէ Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդը միջին ճամբայ մը բռնած է՝ մէկ կողմէն գոհացնելով Ամերիկայի Հայ Եկեղեցւոյ Երեսփ. Ժողովը եւ Եկեղեցին ընդհանրապէս՝ եւ դարման մը տանելով դժուարին կացութեան մը, եւ միւս կողմէ տակաւին ի զօրու պահելով այն պատճառները որոնց համար չէր վաւերացուցած Սրբազան Նուիրակին առաջնորդական պաշտօնը:

Արդեօք այս վաւերացումը կը նշանակէ՞ կաթողիկոսական ընտրութեան հաւանականութեան ա՛լ աւելի հեռացումը (եթէ մտադրութիւն կար Գեր. Տ. Գարեգին Սրբազանը աւելի բարձր դիրքի մը վերապահելու, կամ անով Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը զօրացնելու):

Յամենայն դէպս Սրբազան Նուիրակին բաղձիլը Ա—

մերիկայի Հայոց առաջնորդական աթոռին վրայ՝ յոյսով կը լեցնէ զմեզ՝ Ամերիկայի մեր Եկեղեցւոյ կազդուրման մասին՝ այսքան անհանգստութիւններէ ետք:

Էջմիածնէն ուրիշ նամակներ

Մայիս 1ին Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Տ. Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոսը շնորհաւորական նամակ մը ստացած է Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Տեղակալ Տ. Գէորգ Սրբ. Արքեպիսկոպոսէն Ջատկական Տօնի առթիւ:

Նոյն կերպով շնորհաւորական նամակ մը ստացուած է Պուլկարիոյ Առաջն. Տեղապահին, Գրիգորիս Ծ. Վրդ.ին կողմէ, որուն պաշտօնն ալ վաւերացուած է Մ. Էջմիածնէն՝ մյս. 27ին:

Փարիզի մեր Եկեղեցւոյ Տեսչին, Տ. Վռամշապուհ Սրբ. Արքեպիսկոպոսին ուղղեալ ուրիշ նամակ մըն ալ ստացուած է, Տ. Վրթանէս Սրբ. Արքեպիսկոպոսի ստորագրութեամբ, ամուսնական խնդրոյ մ'առթիւ, ուր կը ծանուցուի կանխաւ ղրկուած նամակներուն ստացուած ըլլալը, եւ ակնարկուած խնդրոյն վերաբերմամբ հրահանգներ կը տրուին տեղւոյս ամուսնական Յանձնաժողովին:

ԱԹՈՌ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

Բարձր Կոմիսէրի այցելութիւնը

Մարտ 24ին Սուրիոյ եւ Լիբանանի Բարձր Կոմիսէր Պր. Բիւոյ պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Անթիլեասի Կաթողիկոսարանը: Եպիսկոպոսներ, Հայ եւ Լեւափոխաններ, ազգ. ժողովներու անդամներ ընդունած են վսեմ. հիւրը: Նուագած է Հ. Ե. Ընկերակցութեան Ֆանֆառը: Տեղւոյն վրայ գտնուած են պօյ–սկաուտներ: Կարգապահութեան հսկած է ոստիկաններու ջոկատ մը:

Տ. Սահակ Վեհ. Կաթողիկոսը վանքին նորաշէն ընդարձակ դահլիճին մէջ ընդունած է Բարձր Կոմիսէրը: Հզ. Տ. Ներսէս Վրդ.՝ Կաթողիկոսութեան կողմէ կարգացած է ուղերձ մը՝ ֆրանսերէն լեզուով, որուն մէջ ակնարկուելէ ետք Բ. Կոմիսէրին հօրը հայասիրութեան, կը յիշուին հայոց զոհաբերումը եւ իրաւազրկումը Մեծ պատերազմին, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ անոնց եղբայրացումը տեղացի տարրին հետ, միւս վտքրամասնութեան նման հայոց վայելած առանձնաշնորհումները, հայոց նախաձեռնութեան ողին, եւ իրենց գտնուած երկրին բերած նպաստը, կաթողիկոսարանին բարգաւաճումը, անոր ունեցած իրաւունքները Սուրիոյ հայոց իրեւ վերին կրօնական իշխանութիւն, ապա կը խնդրուի չարունակումը այս կացութեան, եւ յետոյ կը խնդրուի նաեւ որ Բարձր Կոմիսէրը միջոցներ ձեռք առնէ Անճատ մէջ գտնուող հայոց երկիւղը փարատելու համար:

Ի պատասխան Բարձր Կոմիսէրը իր ուրախութիւնը եւ շնորհակալութիւնը յայտնած է, եւ հետաքրքրուած է Կաթողիկոսարանի վիճակով:

Ուխտի Օր

Անթիլիասի վանքին մէջ Ս. Լուսաւորչի ուխտի օրը վառաւոր հանդիսաւորութիւններով կատարուած է այս տարի եւս, մեծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Ուրիշ տարիներ կանոն եղած էր հանդիսաւորութիւններէ ետք Եպիսկոպոսական ժողով գումարել Կաթողիկոսարանին մէջ: Այս տարի հնար չէ եղած այդ՝ կարգ մ'եպիսկոպոսներու Անթիլիաս դալը կարելի եղած չ'ըլլալուն պատճառաւ:

Դպրեվանքի Նոր Շէնքը

Շինութիւնը աւարտած ըլլալով՝ գործադրուած է Անթիլիասի վանքին դպրեվանքի նոր շէնքը, որ երեք յարկանի գեղեցիկ կառուցուածք մ'է, առաջին յարկին մէջ ունենալով այլեւայլ սրահներ, երկրորդ յարկին մէջ տեսչարան եւ դասարաններ, եւ երրորդ յարկին մէջ՝ ննջարաններ: Շէնքին բացումը կատարուած էր մարտ 12ին: Նոր շէնքին մէջ կը յուսանք թէ նոր թափ պիտի ստանայ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ժառանգաւորներու պատրաստութեան գործը, լեցնելու համար նուիրեալ հայ եկեղեցականներու (առաւելապէս կուսակրօններու) նօսրացած շարքերը:

Պատուադրութիւն

Իր ծննդեան իննսուներորդ տարեդարձին առթիւ Շնորհազարդ Տ. Սահակ Կաթողիկոսը երկու վարդապետներու եւ վեց քահանաներու պատուադրութիւններ կատարած է, անոնց լանջախաչ, ծագկեայ փիլոն կամ աւագութիւն շնորհելով:

Ազունիյէի Ազգ. Բուժարանը

Լիբանանի լեռներուն մէջ, Ազունիյէ ըսուած վայրը, տարիներու ջանքերէն ետք չինուած էր պետեղիկ Բուժարան մը թոքախտաւորներու համար: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հայութեան համար ամէնէն պատուաբեր հաստատութիւններէն մէկն է այս բուժարանը իր տեսակին մէջ:

Ապրիլ 11ին կթգկ. Ընդհ. Փախանորդը, Գերչ. Տ.

Պետրոս Արքեպիսկոպոս, ամբողջ Միաբանութեամբ այցելութիւն մը տուած է այդ բուժարանին: Տեղի ունեցած է պատարագ եւ տրուած է քարոզ: Հիւանդներու համար մեծ մխիթարութեան պատճառ եղած է այդ այցելութիւնը:

Այցելութիւն մ'ի Կաթողիկոսարան

Ծերակուտական Կ. Կոթըռոյ, եւ զրող Փօլ տիւ Վէու ապրիլ 12ին այցելութիւն տուած են Կաթողիկոսարան:

Տրիպոլսոյ մէջ Զատիկը

Տրիպոլիս գացած է Զատկական տօնը հանդիսաւորելու համար Անթիլիասի երիտասարդ հոգեւորականներէն Տ. Ներսէս Վարդապետ: Հայոց եկեղեցին փոքր ըլլալով՝ տեղւոյն մէջ դիմում կատարուած է Յունաց Եպիսկոպոսին, որ իրենց մէկ եկեղեցին սիրով տրամադրած է հայոց, որոնք Ս. Յարութեան իրենց տօնը հոն, յունաց եկեղեցւոյն մէջ պաշտած են:

Քսանեւհինգամեակ մը

Մայիս մէկին Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին մէջ տօնուած է Գերաշնորհ Տ. Պետրոս Արքեպիսկոպոսի, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ընդհ. Փոխանորդին, եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան քսանեւհինգամեայ տարեդարձը: Ուղերձներ կարդացուած են Ժառանգաւորաց վարժարանի ուսանողութեան կողմէ, եւ Միաբանութեան ու Դպրեվանքի ուսուցչական կազմին կողմէ:

Գերաշնորհ Տ. Պետրոս Սրբազան արժանի է սրտագին եւ երախտագիտական շնորհաւորութեան, որովհետեւ զլխաւորապէս իր ջանքերով է որ Աթոռակից Տ. Բարգէն Կաթողիկոսի վախճանումէն ետք Անթիլիասի Կիլիկեան Կաթողիկոսարանը կրցաւ զեղեցիկ կերպով շարունակել իր վերելքը:

Սրբազանը սակայն, դժբախտաբար, այս տօնակատարութենէն քիչ ատեն ետք յանկարծ հիւանդանալով ամերիկեան հիւանդանոցը տարուած է: Սփոփանքով եւ ուրախութեամբ միայն լսեցինք թէ յունիս 3ին ան բաժբշկուած եւ վերադարձած է Անթիլիաս եւ ապա անկէ ելած է Կաթողիկոսարանի ամառնային օդափոխութեան վայրը՝ Պիքֆայա, ամբողջական կազդուրումի համար:

Դպրեվանքի համար աշակերտներ

Անթիլիասի Դպրեվանքին Տեսուչը կը ծանուցանէ «Հասկ» թերթի վերջին թիւին մէջ՝ թէ յառաջիկայ տարի, հոկտեմբերին, Դպրեվանքի մէջ պիտի կազմուի նոր դասարան մը, եւ կոչ կ'ուղղէ նախակրթարան աւարտած այն պատանիներուն որոնք եկեղեցական ասպարէզն ընդդրկելու փափաք ունին, որպէսզի կանուխէն դիմեն արձանագրուելու համար: Խնդրարկուներուն տարիքը պէտք է ըլլայ տասնըհինգէն տասնեւվեց տարեկան:

Կարտինալ Թիսըրան ի Պէյրութ

Ս. Հաղորդութեան Համաժողովին առթիւ Կարտինալ Թիսըրան Պէյրութ գտնուելով՝ այցելած է Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանը, որուն եկեղեցւոյն մէջ աղօթած է հայերէն լեզուով:

Պէյրութի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Ս. Եղիշէ Սրբազան՝ ուրիշ եկեղեցական պետերու կարգին բարիգալուստի գացած է Կարտինալին, եւ ներկայ եղած է վերոյիշեալ պաշտամունքին:

ԱԹՈՌ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Ընտրութիւն Ամեն. Տ. Մեսրոպ Սրբազան Պատրիարքի

Ապրիլ 19ին ընտրուած է Հգլ. Տ. Թորգոմ Պատրիարքին յաջորդը, յանձին Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Նշանեանի, յաթոռ Առաքելական Սուրբ Աթոռոյն Սրբոց Յակոբեանց Երուսաղէմի:

Ապրիլ 18ին կազմուած է հնգանուն ցանկ մը. եւ յաջորդ օրը այդ ցանկին վրայէն ընտրուած է Պատրիարքը, ստանալով ներկաներու (երեսուն հինգ հոգեւորականներ) բոլոր քուէները: Ընտրութենէն ետք կատարուած են շնորհաւորութիւն եւ մաղթանքներ: Նորընտիր Պատրիարքը կատարած է ուղերձ մը, ուր յիշելէ ետք այն պատճառները որոնք մղեցին նորին Ամենապատուութիւնը համակերպութեամբ ընդունելու այն պաշտօնը, որուն ծանրութիւնը դրուեցաւ իր ուսերուն վրայ, կը յուսայ միաբան եղբարց սրտանուէր օժանդակութեան եւ գործակցութեան, կը շեշտէ պէտքը կրօնաւորական պարտաճանաչութեան եւ կարգապահութեան, եւ վեր կը հանէ յատկապէս Սուրբ Տեղեաց կարեւորութիւնը Հայ Ազգի համար, եւ զանոնք բարգաւաճ պահելու աւաղ պարտականութիւնը զոր ունի Ս. Մակոբեանց Միաբանութիւնը. իր խօսքերը փակած է օրհնութիւններով:

Ընտրութենէն ետք նորընտիր Պատրիարքը իջած է Ս. Յակոբեանց Տաճարը, ուր լեցուած է ժողովուրդը, եւ հոն, տօնական հանդիսաւորութեամբ լուսաղարդուած սրբավայրին մէջ, աղօթած եւ օրհնած է ժողովուրդը, ամէնուն կողմէ պատշաճ շարականներու երգեցողու-

թեամբ: Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ կատարուած են շնորհաւորութիւններ:

Շնորհաւորական բազմաթիւ հեռագիրներ եւ նամակներ հասած են Երուսաղէմ՝ Արտասահմանի շատ մը հայկական կազմակերպութեանց եւ երեւելի անձնաւորութեանց կողմէ, Պատրիարքի ընտրութեան առթիւ:

Նորոգութիւն Ս. Յարութիւն Տաճարին

Անցեալ տարուան Զատիկէն ի վեր՝ Պաղեստինի հոգատար բրիտանական կառավարութիւնը, տեսնելով որ Ս. Յարութեան Տաճարի ամբողջական նորոգութիւնը ա՛յնքան մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանէր, տընտեսական եւ իրաւական, որ կարելի պիտի չըլլար փութով զայն գլուխ հանել, ձեռնարկած էր Տաճարը առժամանակեայ կերպով ամրացնելու համար պէտք եղած կարգադրութիւններն ընելու:

Մինչեւ իսկ այդ առժամեայ կարգադրութիւններն ընելու համար երկար բանակցութեանց պէտք եղաւ երեք Պատրիարքութեանց եւ կառավարութեան միջեւ, որոշելու համար ամրացմանց կերպերը, ծախքերու վճարմանց եղանակը, եւ անոնց երեք Միաբանութեանց միջեւ բաշխումի կերպն ու քանակը որոշելու խնդիրը:

Բայց վերջապէս այս տարուան սկիզբը հարկ եղած նախապատրաստութիւնները տեսնուած ըլլալով՝ սկսած էր ամրացման գործը, որ տակաւին յառաջ կը տարուի: Ամէնէն վնասուած մասը Յունաց Կաթոլիկոնը ըլլալով՝ անիկա հսկայ փայտեայ նեցուկներու մէջ առնուած է: Հայոց եւ լատինաց մասերուն մէջ պէտք չէ տեսնուած կարեւոր ամրացումներու: Բայց ամբողջ ծախքին պիտի մասնակցին երեք իրաւակից ազգեր՝ յոյներ, հայեր եւ լատիններ հաւասար չափով: (Ամբողջ ծախքը նախատեսուած է 10·000 սթեբլին այսինքն՝ մօտ 1·750·000 ֆրանք):

Միւս կողմէն յառաջ կը տարուի Ս. Լուսաւորչի Մատրան նորոգութիւնը, որ առնչութիւն չունի ընդհանուր ամրացման գործին հետ:

Լուսաւորչի այս Մատուռը Ս. Յարութեան Տաճարին ամէնէն գեղեցիկ եւ ամէնէն հին մասն է, որ հայոց կը պատկանի:

Ս. Երկրի Ուխտաւորութիւնը

Այս տարի Ս. Երկիրը ուխտաւորութիւն չէ ունեցած տիրող քաղաքական կացութեան պատճառաւ: Ս. Յարութեան Տաճարին դռները փակ մնացած են հանրութեան առջեւ, եւ հոգեւորականնե՛րը միայն ներս մտած եւ արարողութիւնները կատարած են:

Ս. Գերեզմանի լոյսը հանդիսաւոր թափօրով Սուրբ Յակոբեանց Տաճարը բերուած՝ եւ Լուսաւորեայի հանդէսը հոն կատարուած է:

Սատար՝ Նորոգութեան Ծախքերուն

Ս. Զատկի առաւօտուն հոգեհանդիստ կատարուած է Ս. Գերեզմանին վրայ՝ Կրէտեան եւ Սեւյօնքեան գերդաստանի եւ Ս. Յարութեան նորոգութեան նիւթապէս սատարող ազգայիններու ննջեցեալներուն համար: Պր. Պ. Կրէտ եւ Մէթր Շ. Սեւյօնքեան ինքնաբերաբար կարեւոր դումարներ նուիրած էին Ս. Յարութեան նորոգութեան ծախուց համար: Ուրիշներ ալ, դարձեալ, ինքնաբերաբար նուէրներ զրկած են Ս. Աթոռ, իմաստութեամբ գնահատելով Ս. Յարութեան Յաճարին նորոգութեան կարեւորութիւնը:

Ս. Երուսաղէմի Աթոռին նոր Լուսարարապետը

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան համար շատ կարեւոր պաշտօն մըն է Լուսարարապետութիւնը, որ թէ՛ վարչական եւ թէ՛ եկեղեցական իրաւասութիւններ ունի: Այդ պաշտօնը թափուր կը մնար Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Պատրիարքի ընտրութենէն ետք:

Մայիս 22ին Երուսաղէմի մէջ Միաբանական Ընդհ. ժողովը (38 անդամներու ներկայութեամբ) գումարուած եւ Լուսարարապետութեան պաշտօնին կոչած է Հոգեշ. Տ. Կիւրեղ Վարդապետը (Իսրայէլեան):

Հդշ. Տ. Կիւրեղ Վրդ. ծնած է 1894ին. քահանայի որդի է. իր ուսումն ստացած է ի Հնդկաստան, նախ Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանին մէջ, եւ ապա նոյն քաղաքի Պիշըփս Կոլէճին մէջ, ստանալով Ինթըրմիտիէյթ Արթս վկայականը: Կալկաթայի մէջ ուսուցչութիւն ընելէ ետք՝ Եդիպտոս եկած է Հոգելոյս Տ. Թորգոմ Պատրիարքի հետ (այն ատեն Կաթոդիկոսական Նուիրակ) եւ այնտեղ եւս նոյն գործով զբաղած է: 1921ին Երուսաղէմ եկած եւ հետզհետէ սարկաւագ եւ վարդապետ ձեռնադրուած է: Վանքին մէջ վարած է բազմաթիւ պաշտօններ: Եղած է ցայժմ անգլերէնի եւ այլ ուսմանց ուսուցիչ, Ժառանգաւորաց եւ Ս. Թարգմանչաց վրժ.ներու ինչպէս Ձեռագրաց եւ Տպագրաց Մատենադարաններու տեսուչ, ժողովական, եւն.: Վերջապէս՝ մօտ քսան տարուան լի գործունէութեան շրջան մ՛ունեցած է Երուսաղէմի մէջ, որուն համար արժանաւորապէս իրեն վստահուած է այժմ Լուսարարապետութեան բարձր պաշտօնը:

Առաքելութիւն մը Անդր–Յորդանան

Հգշ. Տ. Շաւարշ Վարդապետ (Գույումճեան) ապրիլ 27ին Ամման (Անդր–Յորդանանի մայրաքաղաքը) գացած է, թէ՛ տեղւոյն գաղութը յուզող ինչ ինչ խնդրիկ հայկական գաղութին հոգեւորականի այցելութիւն դիրները կարգադրելու եւ թէ՛ Անդր–Յորդանանի փոքրը տուած ըլլալու համար: Գացած է Ամմանէն անդին՝ նաեւ Ռրսէյֆա եւ Զարկա գիւղերը ուր փոքրաթիւ հայեր կան խմբուած: Անդր–Յորդանան եկեղեցիէ զուրկ է, թէեւ փոքրիկ հողամաս մը նուիրուած կայ այդ նպատակին համար: Ամման հարիւրէ աւելի աշակերտներով վարժարան մ՛ունի, որ Սուրբ Աթոռոյ հսկողութեան ներքեւ է, եւ որ կը կառավարուի տեղւոյն վրայ կազմուած հոգաբարձութենէ մը: Ծաղկոց մըն ալ ունի Ռրսէյֆա, 20 փոքրիկներով:

Հայր Սուրբը իր Ամման գտնուած միջոցին պաշտամունքներով, քարոզներով եւ այցելութիւններով արդիւնաւորած է իր առաքելութիւնը, որուն մասին տեղեկագիր մը տուած է Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովին:

Պատուադրութիւն

Ս. Երուսաղէմի Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը լանջախաչ կրելու արտօնութիւն տուած է Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ուխտին միաբան Տ. Գեղամ վարդապետ Քասիմեանին, որ տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէ յԱմերիկա, Լոս Անճելոս քաղաքին մէջ, իբրեւ տեղւոյն Եկեղեցւոյն տեսուչը:

Նոր Պաշտօններ

Մայիսին, Երուսաղէմի վանքին տարեգլխուն, կարգ մը պաշտօնեաներ նշանակուած են Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովին կողմէ: Ըստ հետեւեալին.—

Նոր Անդամք Տնօրէն Ժողովոյ (դադարեալներուն տեղ).—

Հգշ. Տ. Տ. Գէորգ, Պարգեւ եւ Միւռոն Վարդապետներ:

Նոր Անդամք Գանձատան յանձնաժողովոյ.—

Հգշ. Տ. Տ. Տիրայր եւ Միւռոն Վարդապետներ:

Տեսուչ Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի եւ Ձեռագրաց Թանգարանի.—

Հգշ. Տ. Արթուն Վարդապետ:

Տեսուչ Ս. Յարութեան Տաճարի.—

Հգշ. Տ. Տրդատ Վարդապետ:

Տեսուչ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի.—

Հգշ. Տ. Սերոբէ Վարդապետ:

Աւագ Թարգման Ս. Աթոռոյ.—

Հգշ. Տ. Պսակ Վարդապետ:

Ս. Համբարձման Լերան պաշտամունքը Զանց առնուած

Ս. Երուսաղէմի մէջ Ս. Համբարձման օրը հինգ ազգերու միաբանութիւնները Ս. Համբարձման լեռը կ՛ելլեն հանդիսաւոր կերպով, եւ հոն Սրբավայրին վրայ կրօնական հանդէս եւ պաշտամունք կը կատարեն, ի ներկայութեան ուխտաւոր խուռներամ բազմութեան:

Այս տարի, երեք Պատրիարքութեանց միջեւ կայացած համաձայնութեան վրայ, զանց առնուած է այդ ուխտաւորութիւնը՝ Պաղեստինի ծանօթ խռովութեանց պատճառաւ, որոնք տակաւին չվերջացան...

Հոդեգալուստի տօնը կատարուած է ըստ սովորականին Ս. Փրկչայ վանքին մէջ, որ պարիսպէն անմիջապէս դուրսը կը գտնուի:

Երուսաղէմի Ամեն. Սրբ. Պատրիարքը ի Լիբանան

Երուսաղէմի Ամէն. Սրբազան Պատրիարքը ամառուան արձակուրդի առթիւ կազդուրումի համար մեկնած է Լիբանան, ուր պիտի մնայ ի Պիքֆայա, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին ամարանոցին մէջ, բժշկական պատուէրի համաձայն հանգիստ ընելու համար:

●

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ

Անգարայի Հայ Եկեղեցին

Անգարայի Հայ Եկեղեցւոյ ծխատէրը, Տ. Սահակ քհնյ., ասկէ առաջ հեռացած եւ Կ. Պոլիս մեկնած էր, անհովիւ թողլով տեղւոյն 200 տուն հայութիւնը:

Տ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. իր Անգարա այցելութեան առիթով՝ Սրբ. Պատրիարքին ներկայացուցած է փափաքը ժողովուրդին, որ խնդրած է որ պետական լեզուին հմուտ եւ հոգեւոր կեանքի նախանձախնդիր եկեղեցական մը զրկուի Անգարա:

Տեղւոյն մէջ հայ ճաշարանատէր մը յանձն առած է գալիք քահանային սնունդը հոգալ՝ ինչպէս հոգացած էր նախորդինը՝ չորս տարի:

Տ. Հմայեակ Վրդ. կատարած է խորհուրդներ իր Անգարա եղած միջոցին: Օրհնած է պսակ մը, ըրած է մկրտութիւն մը, եւ կատարած է հոգեհանգիստ՝ գերեզմանատան մէջ, եւ տուած է հիւանդներու այցելութիւններ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԹԵՄ

Նոր Կանոնագիր

Պատուիրակ Սրբազանը, Գերչ. Տ. Գարեգին Սրբ. Արքեպիսկոպոս (Յովսէփեան), սկսած է զբաղիլ կազմակերպական հիմնական աշխատանքներով: Պատրաստած է նոր կանոնագիր մը, զոր յանձնած է Արժանթինահայ Կեդր. Վրչ. Խորհուրդի անդամներուն, որպէսզի անոր լուսանցքներուն վրայ նշանակեն իրենց դիտողութիւններն ու թելադրութիւնները եւ վերադարձնեն իրեն, որպէսզի ապա համադրութեամբ մը կանոնագիրը ներկայացուի ժողովին ի պատշաճ տնօրինութիւն:

Պ. Ա. Չօպանեանի Յոբելեանը

Արժանթինահայ Կ. Վ. Խորհուրդը որոշած է տօնել յուլիսի ընթացքին Պր. Ա. Չօպանեանի յոբելեանը: Կազմուած է Կարգադրիչ Յանձնախումբ մը:

Պարտուց Բարձում

Ժողովը զբաղած է նաեւ եկեղեցւոյ պարտքերը վերցնելու խնդրով, եւ որոշած՝ աշխատանքները շարունակել, յանձնախումբեր կազմելով հանգանակութեան համար:

Ուրուկուայի եւ Պրազիլիոյ մէջ Կեդր. Վարչական Խորհուրդներ

Այս երկու երկիրներու հայերը խմբուած՝ եւ Սրբազան Պատուիրակին ջանքերով կազմած են Կեդրոնական Խորհուրդներ, եւ կը զբաղին վարժարաններ պահելով եւ այլ ընթացիկ գործերով:

ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԷՆ ՆԵՐՍ

ՓՈԽԱՆՈՐԴԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Տեսչին Փոխանորդը, Տ. Տիրան Վրդ. Ներսոյեան, ապրիլ 20ի առաւօտուն կանուխ, ժամը 4էն քիչ ետք սաստիկ ցաւեր զգալով՝ ժամը 6.30ի մօտերը կրցած է լուր զրկել իր բնակարանին թաղին մէջ դտնուող Ֆրանսացի բժիշկին ինչպէս նաեւ Եկեղեցւոյ պահապանին, Պ. Արամեանցի միջոցաւ ուրիշ բժիշկի մը: Ժամը 8ին մօտերը եկած են երկու Ֆրանսացի բժիշկներ, որոնք յայտնելով որ ստամոքսի ծակում ունեցած է՝ անմիջական վիրաբուժական գործողութեան պէտքը ցուցուցած են: Նոյն պահուն իսկ Հայր Սուրբը փոխադրուած է Սէն-Ժօզէֆ հիւանդանոցը, ուր ժամը 9էն քիչ ետք Տոքթ. Պարպէի ձեռամբ տեղի ունեցաւ վիրաբուժական գործողութիւնը, որ անցաւ յաջողութեամբ:

Հիւանդանոցի մէջ բուժումը յառաջ գնաց բնականոն կերպով, եւ տասնեւվեց օր ետք Հայր Սուրբը թողուց հիւանդանոցը եւ դարձաւ իր բնակարանը, առարկայ է բժշկական խնամքի:

Իր հիւանդանոց դտնուած միջոցին շընորհակալութեամբ այցելութիւնն ընդունեցաւ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հոդաբարձութեան անդամներէն շատերուն, իր բարեկամ հայ բժիշկներուն, եւ ուրիշ այր կամ կին պատուական անձնաւորութեանց:

Մայիս 12ին մեկնեցաւ Նիս, ուր մնաց երկու շաբաթ, եւ ուրկէ վերադառնալէ ետք սկսած է արդէն քիչ առ քիչ վերստին նուիրուիլ իր գործին:

Այժմ հետզհետէ բոլորովի նապաքինելու վրայ է, եւ կը յուսայ որ կրկին գործողութեան մը պէտք պիտի չըլլայ:

Հայր Սուրբը մտադիր է ամսոյս վերջը երկու շաբթուան համար Լոնտոն մեկնելու, Հդչ. Տ. Զգօն վրդ.ի հետ միասին, թէ՛ օդափոխութիւն կատարած ըլլալու համար, եւ թէ՛ հրաւիրուած ըլլալով մասնակցելու Անկլօ-Որդոտոքս Ուսանողական Համաժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ Հայ Լէյի մէջ: Այս Համաժողովէն ետք՝ Անկլօ-Ռուս Եկեղեցական Ժողովի մըն ալ ներկայ պիտի ըլլայ, ուր նաեւ պիտի խօսի Բողոքականութեան մեր Եկեղեցւոյ վերաբերմամբ յառաջ բերած արդիւնքներուն վրայ:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Եկեղեցւոյս Վարչական Ժողովին մէջ վերջերս յառաջ եկած կարգ մը թիւրիմացութիւններ, անոր 9 ապրիլի նիստին մէջ հարթուեցան եւ ժողովը կրկին պաշտօնի կոչեց դիւանի անդամները, զորս նախորդ նիստին մէջ հրաժարեցուցած էր: Ապա գրեթէ նոյնութեամբ ընդունեցաւ առաջարկութիւնը այն յանձնախումբին՝ որ նշանակուած էր առկախ խնդիրներու լաւագոյն կարգադրութեան համար (Յանձնախումբի անդամներն էին՝ բացի նախագահէն՝ Տիարք Ա. Համբարձումեան, Վ. Իսմէրեան, Ա. Գանճեան եւ Կ. Խուպիկեան): Յանձնախումբը առաջարկած էր ի մէջ այլոց՝ կարգադրութիւններ ընել՝ դիւանի գործերը աւելի կանոնաւորելու համար:

Իսկ Յունիս 22ի նիստին մէջ՝ Վարչական Ժողովը ունկնդրեց եւ վաւերացուց Հոդաբարձութեան հաշուետուութիւնը եւ տեղեկագիրը՝ անոր 1938 տարուոյ գոր-

ծունէութեան վերաբերեալ. որդեգրեց իր դիւանին վարչական եւ տնտեսական համարատուութեան տեղեկագիրը, որ պիտի ներկայացուի Ընդհանուր Ժողովին, յունիս 27ի համար հրաւիրուած նիստին: Արձանագրեց նաեւ բաւական թուով նոր անդամներ, Եկեղեցւոյս Կրօնական Ընկերակցութեան, ընթացք տալով անոնց դիմումնագրերուն:

⁂ Ակնարկուած տեղեկագիրներէն վիճակագրական քաղուածքներ պիտի ընենք մեր յառաջիկայ թիւով:

ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեր թերթի այս բաժինը լուրերէ աւելի տեսակ մը տեղեկատուութենէ բաղկացած ըլլալով՝ աւելորդ չենք նկատեր Զատկի տօնէն այսքան ետքը ակնարկել մեր եկեղեցիներուն մէջ կատարուած զատկական հանդէսներուն:

Ալֆորվիլի մէջ Աւագ շաբթու ընթացքին մեծ բազմութիւն մը ունեցած է եկեղեցին: Գաղութին բոլոր ձայնաւորները, մեծ ու փոքր, փութացած են եկեղեցի եւ պաշտամանց եւ հանդէսներուն փայլ տուած են: Արժ. Տէր Գէորգ Հայր Դաւիթեան, որ պարտաճանաչ եւ իր ժողովուրդէն շատ սիրուած քահանայ մըն է, ամէն ջանք թափած է, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյն Հոգաբարձութեան գործակցութեամբ, հանդէսները կրօնական ներշնչումի առիթ ընելու: Հանդիսաւոր օրերուն Տէր Գէորգ Հայրը խօսած է խրատներ օրուան պատշաճին համաձայն:

Ալֆորվիլի եկեղեցին համերաշխ եւ գործին նուիրուած անձերէ բաղկացեալ Հոգաբարձութիւն մ'ունի, որ սիրով կը գործակցի Տէր Գէորգ Հօր, առարկայ ըլլալով գաղութի հաւատացեալներու ջերմ դնահատանքին:

Արնուվիլի եկեղեցին, բաղդատմամբ Ալֆորվիլի աւելի փոքր թուով հայեր ունեցող թաղամասի մը մէջ գտնուելուն՝ քիչ մ'աւելի տկար է:

Սակաւաթիւ դպիրներու օգնութեամբ՝ հնար եղածին չափ պաշտամունքները վայելուչ եւ ներշնչող ընելու ջանք ըրած է Տէր Ադդէ Հայր Փայլակեանը: Աւագ Հինդշաբթի օրուան Ս. Հաղորդութեան ճառը, եւ «խաւարման դիշերին» Կտակի Աւետարանը կարդացած է աշխարհաբար թարգմանութեանց վրայէն: Եկեղեցին ունեցած է հանդիսական օրերուն բաւական բազմութիւն, թէ' Արնուվիլէն եւ թէ' շրջակայ գիւղերէն:

Վերջին կարգադրութեան համաձայն Արնուվիլի ծուխին փոխանցուած հասարակուրդները շրջած եւ տընօրհնէք կատարած է Տէր Ադդէ Հայրը: Կր տեղեկագրէ թէ լաւ ընդունելութիւն եւ վերաբերմունք գտած է իր նոր ծխականներէն: Մոնմորանսի, Լապառ եւ Վիլբթանէօզ հասարակուրդներուն մէջ այցելած է 49 ընտանիքներու, 185 անդամներով: Պլան Մէնիլի մէջ գտած է 21 ընտանիքներ՝ 70 անդամներով (որոնց մէջ մէկ ընտանիք միայն կայ որ գործազուրկ է):

Շատեր բաղձանք յայտնած են Տէր Հօր, որ գիւղերու մէջ պարբերաբար կրն. պաշտամունքներ տեղի ունենան: Վասնզի այս արուարձաններէն քաղաք երթեւեկը բաւական ծախքի կը կարօտի եւ շատեր չեն կրնարհոգալ զայն: Փոխանորդ Հայր Սուրբը արդէն կը խորհի այս մասին՝ եւ մտադիր է հետզհետէ կարգադրութիւններ ընել՝ մինչեւ իսկ բացօթեայ պաշտամունքներ կատարելու համար:

Շավիլի եկեղեցւոյն ծխատէրն է Տ. Եսայի քհնյ., որ կ'աշխատի եռանդուն անդամներէ բաղկացեալ հոգաբարձուներու հետ: Բայց քահանան տարբեր թաղի մէջ բնակելուն՝ եւ ժողովուրդն ալ բազմաթիւ չըլլալուն՝ ամէն սովորական կիրակիներուն պատարագ տեղի չունենար այնտեղ: Սովորութիւն եղած է գոհանալ ժամերգութեամբ, եւ պատարագ ընել ամէն մի քանի կիրակին անգամ մը:

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՏԷՍԻՆ ԵՒ Ի ԼԻՈՆ

Ապրիլ 6ին Տեսինէն եւ Լիոնէն ստացուած հեռագիրներու հետեւանք տալով՝ յաջորդ օրը Փոխանորդ Հայր Սուրբին կողմէ Տէսին զրկուեցաւ Արժ. Տ. Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Զատկական պաշտամունքները կատարելու համար:

Տէսինի (Իզէռի նահանգ, Լիոնէն 7 քլմ.) մէջ տարիներ առաջ կազմուած էր Տիկին Ս. Հալէպեանի ատենապետութեամբ Տիկնանց Միութիւն մը, որ յոյժ գովելի բարեպաշտական նափանձախնդրութեամբ մը, եւ շատ դժուարութեանց յաղթելով յաջողած էր հող մ'ունենալ եւ անոր վրայ Եկեղեցւոյ շէնքի մը հիմը դնել 1929ին, ձեռամբ Հնգ. Գրիգորիս Սրբազանի (Պալաքեան): Շինութիւնը մաս առ մաս յառաջ տանելով՝ Միութիւնը կրցած է վերջապէս առաստաղը դոցել եւ այս տարուան Զատկին համար պատրաստ ունենալ շէնքը, ցարդ 70·000 ֆրանք ծախսելէն ետքը: Շատ մ'անպատեհութեանց առաջքն առնելու համար՝ Կրօնական Ընկերակցութիւն մըն ալ կազմուած է՝ ատենապետութեամբ Ա. Օսկանեանի: Տէսինի հայութիւնը՝ բարեպաշտ տիկիններու շնորհիւ ունեցաւ իր եկեղեցին, երբ շատ աւելի բազմաթիւ Լիոնի հայութիւնը չունի իրենը: Եւ յոյս

ունինք որ կանոնաւոր եկեղեցական կեանք պիտի սկսի Տէսինի մէջ:

Տ. Գէորգ Հայրը, Աւագ Ուրբաթ եւ յաջորդ օրը ձրա-պայծառ-ցին Տէսինի մէջ պաշտամունքները կատարելէ ետք Զատկի առաւօտուն Լիոն դացած է, այնտեղի եկեղեցի-ին մէջ պատարագելու համար: Վասնզի Տէր Գիւտ քա-հանայ Մկրտչեան – բարեպաշտ, աշխատասէր ու պարտաճանաչ քահանայ մը, արժանաւոր իր պաշտօնին —ծանր հիւանդ ինկած ըլլալով անկարող եղած է դատ-կական կրօնական հանդէսները կատարել:

Լիոնի եկեղեցիին մէջ խուռն բազմութիւն մը ներ-կայ գտնուած է, եւ հարիւրէ աւելի անձեր Ս. Հաղոր-դութիւն ստացած են: Տէր Հայրը խրատ ալ խօսած է եւ յորդորած է ժողովուրդը համերաշխ եւ բարեպաշտ ըլլալու – յատկութիւններ՝ որոնց շատ պէտք ունի Լի-ոնի հայութեան մեծ մասը:

Մեռելոցի առաւօտեան պատարագին համար Տէր Հայրը Տէսին վերադարձած է, պատարագած եւ խրատ խօսած է ու հաղորդած բազմաթիւ հաւատացեալներ: Կատարած է նաեւ հոգեհանդիստ՝ Հոգելոյս Տ.Տ. Խորէն կաթողիկոսի, եւ Տ. Թորգոմ Պատրիարքի համար: Ապա մինչեւ նոր կիւրակէ այցելութիւններ կատարելէն ետք՝ այդ օրն ալ պատարագած եւ մեկնած է Տէսինէն, մխի-թարած եւ գոհ ձգած ըլլալով ժողովուրդը, ինչպէս կը յայտնէր Տէսինէն փոխանորդ Հայր Սուրբին ղրկուած պաշտօնական նամակ մը:

Տէսինի հայութեան թիւը մօտաւորապէս 1500 անձ կ'ենթադրուի, 250 տունով, որոնց մեծ մասը մշեցիներ եւ վանեցիներ են: Տասնական ընտանիք ալ կաթոլիկներ եւ բողոքականներ կան Տէսինի մէջ: Վերջիններուն իրենց ժողովարանը եւ ծաղկոցն ունին: Ուղղափառ հայերը ունին երկու ծաղկոց, չաբաթական երկու օր դասաւան-դութեամբ: Հարիւրէ աւելի է աշակերտներու թիւը, այս երկու ծաղկոցներու մէջ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր հոգաբարձու մարմինը ունի: Հայոց մեծ մասը կ'աշխա-տին մետաքսի գործարաններու մէջ: Կան տասնեակ չքաւոր վաճառականներ: Քանի չափ ընտանիքներ սեպ-հական տուն ունին: Կան նաեւ դերձակներ, նալարա-ճառներ, մսագործներ, եւ սրճագործներ, իւրաքանչիւր արհեստէն երկու կամ երեք հոգի միասին ըլլալով: Կան նաեւ երկու հայեր որոնք գործարան ունին, մին լեմո-նեւ միւսը պիսքիւիթ:

Զատիկի տօներուն առթիւ եկեղեցիին պակաս մա-սերը լրացնելու համար հանգանակութիւն կատարուած է, եւ հազարական ֆրանք նուիրած են խրատներու չի-նուիթեան համար, Տէր եւ Տիկին Ղարիպեան եւ Վիչէնէն Տիկին Թոմասեան, պատուհաններու չինուիթեան համար հինգ հարիւրական ֆրանք՝ Պ.Պ. Ոսկանեան եւ Հալէպ-եան:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ ՏԵՍՉԻՆ
Տ. ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ Ս. ՀՕՐ ՎԻՃԱԿԸ

Սրբազան Հայրը, իր նախկին ապաքինարանէն, որ Սէն-Քլու էր, փոխադրուած է այժմ Պուլոնեը, Ռիւ Տանֆէր Ռոշրոյ թիւ 7: Իր առողջական վիճակը գո-հացուցիչ է. թէեւ անկողին դամուած է, սակայն անըն-դառուիթիւնը բնականոն է եւ իր հոգեկան տրամադրու-թիւնը սովորականին պէս լաւ է: Բժիշկները չեն կրնար որոշ ըսել թէ որքան պիտի տեւէ իր ապաքինումը: Կ'ա-պօթենք որ Աստուած ապատէ իր ծերունազարդ տարիքը ցաւէ եւ տառապանքէ:

ԲԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ԱՆՏԻՈՔԻ ՅՈՒՆԱՑԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Մերձաւոր Արեւելքի Սուրիացի յունածէս կաթոլիկ պատրիարքին Ն. Ամեն. Մոնսինիէօր Մուղապղապի Բա-րիզ այցելութեան առթիւ, եկեղեցւոյս Փոխ-Տեսուչը, Տ. Տիրան Վարդապետ՝ ընկերակցութեամբ Տ. Լեւոն քահանայի, բարիզալուստի դնաց Նորին Ամենապատու-թեան, որուն կողմէ ընդունուեցաւ Օթէլ Լիւդեսիայի իր յարկաբաժնին մէջ, յունիս 5ի երկուշաբթի առա-ւօտուն:

Նորին Ամենապատուութիւնը, որ չրջապատուած էր հոս արքեպիսկոպոսներով (Տիւրոսի, Կեսարիոյ, Զահլէի, Պաալպէքի) եւ ուրիշ կրօնաւորներով, կէս ժամու չափ տեսակցեցաւ Փոխ-Տեսուչ Հայր Սուրբին հետ, զանազան կրօնական եւ եկեղեցական խնդիրներու չուրջ՝ մերթ ֆրանսերէն եւ մերթ արաբերէն լեզուներ-ով:

Պատրիարքը, Կիւրեղ (Կիւրիլլ) Թ. Մուղապղապ, աւելի քան ութսուն տարեկան ծերունի մը, որ սակայն կորովէն ու չարժունութենէն ղրեթէ ոչինչ կորսնցու-ցած էր, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ մեծ պատիւներու արժանացաւ հոս Բարիզի մէջ: Կիրակի օր մը, յունիս 11ին, պատարագեց Նոդրը Տամի մէջ, ուր նախկայ եղան կառավարական ներկայացուցիչներ, եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ (Հանրապետութեան նախագահին Տիկինը, Արտաքին Գործոց նախարարը, եւլն.): Յունիս 13ին Գչ. օր Պ. Ժորժ Պոնէ, Արտաքին Գործոց նախարարը, հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Պատրիարքին, որ այցելեց նաեւ Հանրապետութեան

նախագահին: Այս վերջինը իրեն չնորհեց Պատուոյ Լեգէոնի Մեծ Սպայի պատուանշանը:

Մոնսէնեէօր Մուղապղապ՝ Արեւելքի Մելքիտ Պատրիարքը կը կոչուի, որ կը նշանակէ թագաւորական պատրիարք: Ե. Դարէն Եաք՝ երբ Բիւզանդիոն երկրաբնակ վարդապետութեան յարեցաւ վերջնականապէս՝ ու Սուրիան (ինչպէս Եգիպտոս, Հայաստան եւ Միջագետք) Կիւրեղեան – Աղեքսանդրեան միաբնակ ուղղափառութեան հաւատարիմ մնաց՝ Անտիոքի մէջ տեղծուեցաւ Պատրիարքութիւն մը՝ որ հետեւեցաւ Բիւզանդիոնի թագաւորին դաւանութեան եւ յաւերժացուց Սուրիոյ մէջ երկաբնակ պատրիարքական աթոռ մը, ի հեճուկս Անտիոքի բուն միաբնակ Պատրիարքին, որուն դէմ Մելքիտ հաւատացը իր դիրքը պահեց թագաւորին (Բիւզանդիոնի) ուժին եւ ազդեցութեան չնորհիւ: Եգիպտոսի մէջ ալ մնաց Մելքիտ պատրիարքութիւն մը, որ սակայն նոյնացած է այժմ Աղեքսանդրիոյ Հելլէն Ուղղափառ Պատրիարքութեան հետ, որ իրապէս Մելքիտ պատրիարքութիւնն մըն է:

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ՏՂԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 15 հինգշաբթի օր, մի քանի տարիներէ ի վեր հաստատուած զեղեցիկ սովորութեան մը համաձայն տեղի ունեցաւ Ս. Պատարագ մեր վիճակին մէջ դտնուղ տղայոց համար: Կանխաւ բոլոր դպրոցներուն տեղեկութիւն տրուած էր եւ անոնց հոգաբարձութիւններէն խնդրուած էր այդ օրը եկեղեցի բերել իրենց աշակերտները: Յատուկ ծանուցում եղած էր նաեւ թերթերու միջոցաւ:

Ներկայ էին Ս. Պատարագի ընթացքին Փոխ-Տեսուչը, բացատրեց հոգեկան քաջութեան արժէքը եւ զեղեցկութիւնը, եւ ցուցուց թէ հոգեկան առողջութիւնը պայման է հոգեկան քաջութեան համար: Մարմնաւոր քաջութեան օրինակներով լուսաբանելէ Եաք՝ մատնանշեց մեզքը իբրեւ հոգեկան հիւանդութիւն, եւ Ս. Հաղորդութիւնը՝ իբրեւ անոր դարման: Պր. Լ. Բաչալեան քարոզէն Եաք տուաւ քարոզին ամփոփումը Ֆրանսերէն լեզուով, որպէսզի հայերէն չգիտցող փոքրիկներն ալ հասկնան զայն:

Դժբախտաբար այս չատ լաւ մտածուած կարգադրութեան համապատասխան ուշադրութեամբ չպատասխանեցին ծնողները, եւ ներկայ եղող տղոց թիւը փոքր եղաւ, հազիւ քառասուն: Պիտի յանձնարարէինք որ ծնողներ այժմէն մտադրէին յառաջիկայ տարուան համար աւելի նախանձախնդիր դտնուիլ՝ իրենց տղայոց հոգեւոր սննդառութեան համար:

Տ. ՋԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԲԱՐԻԶԻ ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԷՋ

Հգ. Տ. Ջգօն Վրդ. Տէր-Յակոբեան, մայիս 11էն ի վեր կը դտնուի Բարիզ: Փոխ-Տեսչի ի Նիս բացակայութեան չրջանին՝ Տ. Ջգօն Վրդ. ներկայ եղաւ պաշտամանց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, եւ քանիցս քարոզեց հոն: Հողեգալստեան առաւօտուն հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատոյց, հանդերձ քարոզութեամբ: Իսկ Փոխ-Տեսչի վերադարձէն Եաք՝ կիրակի օրերը կարգաւ այցելեց Բարիզի արուարձաններու եկեղեցիներուն, Ալֆորվիլ, (յնս. 11ին), Ակնուվիլ (յնս. 18ին) եւ Շավիլ (25ին). այս եկեղեցիներուն մէջ պատարագեց եւ քարոզեց, եւ ապա հիւրասիրուեցաւ իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ:

Յունիս 1ին չահեկան դասախօսութիւն մ'ըրաւ Բարիզի Հայ երիտասարդաց Միութեան Ակումբին մէջ «Հայ Երուսաղէմը» նիւթին վրայ, ունկնդիրներու նշանակելի բազմութեան մը ներկայութեան:

Փարիզ դտնուած միջոցին ներկայ եղաւ նաեւ Փոխ-Տեսչին հետ միասին՝ զանազան հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու, որոնց մէջ խօսք առաւ իր կարգին: Այցելեց նաեւ այլեւայլ աղգայնոց եւ հաստատութեանց:

Տ. Ջգօն Վրդ. կը մնայ իր հօրեղբօր որդւոյն Ա. Տէր-Յակոբեանի տունը, ի Սեվր: Ամսոյս վերջը Փոխ-Տեսչին հետ միասին պիտի մեկնի ի Լոնտոն, թէ՛ պատուոյ եւ թէ ներկայ ըլլալու Անգլօ-Որթոտոքս Ուսանողական Համաժողովին, որուն ակնարկուեցաւ վերեւ:

ՎԱԽՃԱՆ Տ. ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՓԱՀԱՆԱՅԻ

Լոնտոնի Հայ Եկեղեցւոյ Ծխատէր Տ. Մերուժան Փահանայ Յոսրովեան վախճանած է յունիս 23ին, ուրբաթ առաւօտ: Կատարուած խնդրանքին վրայ՝ Բարիզի մեր եկեղեցւոյ քահանաներէն Աբժ. Տ. Թոմաս Քահանայ փութով Լոնտոն մեկնեցաւ, եւ յաջորդ շաբթու ուրբաթ օրը յունիս 30ին կատարեց օծման եւ թաղման կարգը՝ տեղւոյն եկեղեցւոյն մէջ: Տ. Թոմաս Հայր վերադարձաւ Բարիզ յաջորդ օր, 1 յուլիսին: Հանդուցեալին մարմինը ամփոփուած է Քէնսինկթոնի գերեզմանատան մէջ:

Տէրը լուսաւորէ իր հոգին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 18ին եւ 25ին Բարիզի եկեղեցւոյն ինչպէս նաեւ հանուր ազգին բարեբարձներուն, Ռափայէլ Մարկոսեանի եւ Պօղոս փաշա Նուպարի մեծ ու անմահ հոգիներուն համար, ըստ կարգի, հոգեհանգիստներ կատարուեցան Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ:

Փոխ-Տեսուչ Հայր Սուրբը խօսեցաւ երկու կիրակիներուն ալ ըստ պատշաճի: Վեր հանեց Ռ. Մարկոսեանի գործնական հետեւողականութիւնը՝ որով ան ապահովեց հայ երիտասարդ սերունդին արհեստագիտական ուսումը, եւ մեծութիւնը Պօղոս Փաշա Նուպարի՝ որուն ազնուական հոգիին սէրը եւ նուիրումը ազգին համար՝ սահման չճանչցան:

Ռ. Մարկոսեանի հոգեհանգիստէն ետք Հայր Սուրբը եւ Ռափայէլ Մարկոսեան կտակի Յանձնաժողովին անդամները զացին Փէր – Լաչէզի Գերեզմանատունը, եւ Ռ. Մարկոսեանի չիրմին վրայ աղօթք եւ օրհնութիւն կատարուեցաւ:

Մեռելներու քաղաքին մէջ Բարիզի զպրութիւն անցեալ երեւելիներուն չիրմներուն մօտ չրջապատութիւն մը հին օրերու յիշատակներ վերակոչեց այցելուներու միտքերուն մէջ:

ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բարեգործութեան համար ոմանք դրամ կուտան, ոմանք ժամանակ, երկու պարագաներուն համար ալ անհրաժեշտ պայման է որ սիրտ դրուի բարեգործութեան մէջ: Բարեգործութեան լաւագոյն առարկաներն են հիւանդները: Մէկ հիւանդ մխիթարել՝ տասը առողջներ մխիթարելու չափ կ'արժէ: Հիւանդի մը հոգին ուրախացնել՝ իր հիւանդութեան ամէնէն ցաւագին կողմանէ կը նշանակէ:

Այս պատճառաւ գնահատելի գործ մը կ'ընէ Օր. Զ. Գալֆայեան որ Զատկին ու Ծնունդին եւ երբեմն ուրիշ օրեր՝ կ'այցելէ Փարիզի հիւանդանոցներուն ու առաջնորդ հայ հիւանդներուն:

Անոնց կը տանի հայ կարմիր խաչի հայթայթած մանր մունր՝ բայց չքաւոր հիւանդի համր թանկագին նուէրներէ զատ նաեւ իր սփոփարար խօսքը մայրենի լեզուով եւ մինչեւ իսկ իր ներկայութիւնը: «Հիւանդ էի ու կիս տեսնելու եկաք» պիտի ըսէ Տէրը օր մը իրեն հետեւողներուն, ինքզինք նոյնացնելով հիւանդներուն հետ:

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Հայկ եւ Յարութիւն Փէչտիմալճեան եղբայրները, պոլսեցի, Յարութեան դեղեցիկ պատկեր մը նուիրած են Ս. Յվհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն, Աւագ Խորանին համար, զատկական չրջանին գործածուելու նպատակաւ:

— Տիկին Վարդուհի Թամկոչեան ձեռագործ մը նուիրած է եկեղեցւոյս:

— Տիկին Սեմա Գուլումճեան սփռոց մը նուիրած է, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ամուսնոյն, Մառիի:

— Անգլիայէն Տիկին Մուզ (հայ) եկեղեցւոյս Աւագ Խորանին համար սփռոց մը նուիրած է:

ՅՈՒԼԻՍԻՆ ՏՕՆԵՐ

1, շաբաթ, Սրբոյն Տրդատայ թագաւորին մերոյ, եւ Աշխէն Տիկնոջն եւ Խոսրովիդխտոյն:

8, շաբաթ· Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի երեքտասաներորդ Առաքելոյն:

16, կիրակի· ՎԱՐԴԱՎԱՌ· Թօն Այլակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

17, բշ· Յիշատակ Մեռելոց:

22, շաբաթ· Սրբոյն Թադէոսի Առաքելոյն մերոյ եւ Սանդխտոյ Կուսին:

29, Սրբոց Որդւոց եւ Թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Արիստակէսի, Վրթանիսի, Յուսկանեան, Գրիգորիսի եւ Դանիէլի:

ԱՊՐԻԼԻՆ

Մ Կ Ր Տ Ե Ա Լ Ք

Ի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցի Բարիզի

1· Փոքրիկն Կարպիս, զաւակ Ռ. եւ Լ. Շահմիրեանի:
2· » Նուարդ, զաւակ Ռ. եւ Լ. Շահմիրեանի:
3· » Շահէ, զաւակ Յ. եւ Պ. Այդրէասեանի:
4· » Անիկ, զաւակ Ս. եւ Ա. Գալէնտէրեանի:
5· » Կատարինէ, զաւակ Թ. եւ Հ. Բէնկեանի:
6· » Յակոբ, զաւակ Ե. եւ Ե. Գասպարեանի:
7· » Թորոս, զաւակ Ն. եւ Ա. Գարաճեանի:
8· » Սիրվարդ, զաւակ Յ. եւ Հ. Թաշլեանի:
9· » Գրիգոր, զաւակ Յ. եւ Հ. Թաշլեանի:
10· » Մարիամ, զաւակ Յ. եւ Ս. Գարագաշեանի:
11· » Կատարինէ, զաւակ Յ. եւ Ս. Գարագաշեանի:
12· » Յովհաննէս, զաւակ Մ. եւ Թ. Գէորգեանի:
13· » Ստեփան, զաւակ Գ. եւ Յ. Ակոճայեանի:
14· » Լեւոն, զաւակ, Ս. եւ Թ. Փափազեանի:
15· » Հռիփսիմէ, զաւակ Կ. եւ Վ. Խաչատուրեանի:

16· » Սրբուհի, զաւակ Մ· եւ Ա· Նիկողոսեանի:
17· » Միսաք, զաւակ Մ· եւ Հ· Հավլուճեանի:
18· Լեւոն, զաւակ Ն· եւ Ա· Քացախեանի:
19· » Արշալոյս, զաւակ Պ· եւ Մ· Գամճեանի:
20· » Արշակ, զաւակ Ա· եւ Վ· Սարգիսեանի:
21· » Մագդաղինէ, զաւակ Խ· եւ Բ· Հայրապեանի:
22· » Պետրոս, զաւակ Գ· եւ Ն· Սարեանի:

Ի Ս· Պօղոս Պետրոս Եկեղեցի Ալֆորվիլի

23· » Միքայէլ, զաւակ Գ· եւ Ժ· Մանտիկեանի:
24· » Ալիս, զաւակ Լ· եւ Ա· Մանտիկեանի:
25· » Սեդա, զաւակ Փ·եւ Ն·Ուստուլուկեանի:

Ի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցի Արնուվիլի

26· » Գաբրիէլ, զաւակ Կ· եւ Ա· Գաբրիէլեանի:
27· » Արսէն, զաւակ Ս· եւ Ա· Գառնիկեանի:

ՊՍԱԿԵԱԼՔ

1· Ա· Փանոսեան ընդ· Օր· Մ· Իւպէրի:

Արնուվիլի Եկեղեցի

2· Ս· Խարեան ընդ Օր· Ա· Խանճեանի:
3· Օ· Կարապետեան ընդ Օր· Մ· Չօքկարեանի:

ՆՆՋԵՑԵԱԼՔ

1· Այրի տիկ· Ն· Գարկայեան, ծն· Հաճեան· Կ· Պոլսեցի· 68 տրկն· 3ին:
2· Այրի տիկ· Մ· Ալիքսանեան, ծն· Արզուեան· Սթանօսցի· 73 տրկն· 12ին:
3· Այրի տիկ· Հ· Մէհտէրեան, ծն· Եաղուպեան· Կեսարացի· 60 տրկն· 13ին:
4· Օր· Ա· Գարակիւլեան· Կ· Պոլսեցի· 41 տրկն· 13ին:
5· Այրի տիկ· Շ· Հիւրմիւզեան, ծն· Իզմիթլեան· Կեսարացի· 66 տրկն· 14ին:
6· Այրի տիկ· Մ·Տիրատուրեան,ծն· Փալանճեան·Սամսոնցի· 74 տրկն· 20ին:
7· Այրի տիկ· Մ· Գալուստեան, ծն· Կիւրճեան· Տրապիզոնցի· 70 տրկն· 26ին:
8· Այրի տիկ· Շ· Ինճիճեան, ծն· Գալփաքեան· Կեսարացի· 77 տրկն· 29ին:
9· Այրի տիկ· Ա· Տէր Գէորգեան, ծն· Նշանեան· Էսքի Շէհրցի· 55 տրկն· 19ին: *Ալֆորվիլի Եկեղեցի*:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐ

1· Օր· Է· Գումրուեանի· քառասունք:
2· Օր· Ս· Յակոբեանի· 5րդ տարեդարձ:
3· Ստեփանեան–Գըպրըզեան–Քիլկաթեան ընտանիքներու· տարեդարձ:
4· Մուղալեան, Մելքանեան ընտանիքներու· տրդրձ:
5· Ս· Արզումանեան· տարեդարձ:
6· Ճանճիկեան, Սիրաւագեան ընտանիքներու· տրդրձ:
7· Յ· Տիրացուեանի· տարեդարձ:
8· Հ· Պէշիրեանի· տարեդարձ:
9· Պաղճեան–Քէօրօղլանեան ընտանիքներու· տրդրձ:
10· Գըպրըզեան, Կիւտէնեան, Գարամանեան ընտանիքներու· տարեդարձ:
11· Գ· եւ Հ· Գէորգեան եւ Յ· Քէօստէնեան ընտանիքներու· տարեդարձ:
12· Արզումանեան գերդաստանի· տարեդարձ:
13· Ղ· Մալխասեանի· տարեդարձ:
14· Ե· Միսաքի· 4րդ տարեդարձ· ՊՐԻԻՔՍԷԼԷՆ:
15· Փ· Ասլանեանի· տարեդարձ:
16· Յ· Շալճեանի· տարեդարձ:
17· Օր· Մ· Գույումճեանի· 8րդ տարեդարձ:
18· Գ· Գէորգեան եւ Յ· Քէօստէնեան ընտանիքներու· տարեդարձ:
19· Տիկ· Փ· Գոնայեանի· 2րդ տարեդարձ:
20· Ն· Զատիկեանի· տարեդարձ:
21· Ա· եւ Ա· Էգնայեանի· 19րդ տարեդարձ· ԲԱՐԵՐԱՐ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅՍ:
22· Ն· Օհանեան· 3րդ տարեդարձ:
23· Տքթ· Կ· Խանճեանի· վեցամսեայ:

ՄԱՅԻՍԻՆ

ՄԿՐՏԵԱԼՔ

1· Փոքրիկն Յակոբ, զաւակ Գ·և Ա·Իզմիրլեանի (Տքթ·)
2· » Եդուարդ, զաւակ Մ· եւ Վ· Կիւլպէնկեանի:
3· » Եղիսաբեթ, զաւակ Վ· եւ Ը· Նորիկեանի:
4· » Յովհաննէս, զաւակ Գ· եւ Մ· Մայիլեանցի:
5· » Աղէքսանդր, զաւակ Բ·եւ Շ·Թօփճեանի:
6· » Մինաս, զաւակ Հ· եւ Մ· Մինասեանի:
7· » Միհրան, զաւակ Յ· եւ Ն· Միասերեանի:
8· » Յակոբ, զաւակ Յ· եւ Ն· Տէյիրմէնճեանի:
9· » Պետրոս, զաւակ Յ եւ Մ· Մէրտինեանի:

(Արնուվիլի Եկեղեցի)

10· » Անահիտ, զաւակ Վ· եւ Ա· Վարդերեանի:
11· » Անահիտ, զաւակ Վ· եւ Մ· Քիւփճեանի:
12· » Աղաւնի, զաւակ Յ· եւ Շ· Սուլթանեանի:
13· » Կարապետ, զաւակ Տ· եւ Ն· Այտընեանի:
14· » Պերճ, զաւակ Կ· եւ Ս· Աբրահամեանի:
15· » Վարդուհի, զաւակ Ք· եւ Ռ· Եսայեանի:

ՊՍԱԿԵԱԼՔ

1· Ա· Մելիքեան ընդ Օր· Վ· Արուսեանի:
2· Կ· Գալայճեան ընդ Օր· Մ· Քէպապճեանի:
3· Ժ· Մէրճանեան ընդ Օր·Սիմոն Պէլորժէ (փրանսուհի)
4· Լ· Յովհաննէսեան ընդ Օր· Մ· Վարդուկեանի:

ՆՆՋԵՑԵԱԼՔ

1· Ս· Ամիրխանեան·11 տրկն· Փարիզցի· 5ին:
2· Տիկ· Մ· Բօթօփ, ծն· Պօկտանօփ· 72 տրկն· Նախիջեւանցի· 6ին:
3· Ս· Իփլիքճեան· 56 տրկն· Զմիւռնիացի· 8ին:
4· Այրի տիկ· Զ· Գէորգեան, ծն· Գալփայեան· 66 տարեկան· Կ· Պոլսեցի· 6ին:
5· Լ· Փորեաճեան· 61 տրկն· Ռօտոսթօցի· 10ին:
6· Մ· Աճէմեան· 38 տրկն· Ռօտոսթօցի· 10ին:
7· Վ· Արծրունի· 81 տրկն· Կ· Պոլսեցի· 11ին:
8· Կ· Նազիկեան· 43 տրկն· Տիվրիկցի· 18ին:
9· Այրի տիկ· Ո· Ունճեան, ծն·Թէքաթլեան· 76 տրկն· Զմիւռնիացի· 16ին:
10· Օր· Ա· Սարաճեան· 21 տրկն· Նըվէրցի (Նիէվրը) 21ին:
11· Մ· Ղազարեան· 56 տրկն· Թէհրանցի· 26ին:
12· Յ· Գրիգոր· 4 ամսու· Փարիզցի· 28ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐ

1· Այրի տիկ· Վ· Աճէմեանի· բ· տարեդարձ:
2· Արժ· Տէր Վ· Ա· Քհնյ· Խոյեանի· քառասունք:
3· Տիկ· Մ· Բօթօփի· եօթնօրեակ:
4· Մ· Սերոբեանի· 10րդ տարեդարձ:
5· Հ· Մոստիչեանի· 17ր դտարեդարձ:
6· Սանասարեան· ազգ· բարերար:
7· Մ· Պալեանի· Եկեղեցւոյս բարերար· 3րդ տրդրձ·:
8· Ս· Տավիտօփ· 3րդ տարեդարձ:
9· Այրի տիկ· Մ· Տիրատուրեան· քառասունք:
10· Ընդհ· հայ մարտիկներու, սպաներու, զինուորներու եւ կամաւորներու:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՊԱՇՏԱՄԱՆՑ

(Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցի)

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐ

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամ· կը սկսի	8·15ին
Ս· Պատարագ	10·00ին
Քարոզ	11·00ին

ՇԱԲԱԹ

Առաւօտեան եւ Ճաշու ժամ· կը սկսի	9·15ին
Երեկոյեան Կիրակամտի ժամ եւ Հոգնգիստ·	16·00ին

ԼՈՒՐ ՕՐԵՐ

Առաւօտեան ժամ· կը սկսի	9·15ին
Երեկոյեան ժամ·	17·00ին

ԾԱՆ·– Բացառիկ հանդիսաւոր տօնախմբութեանց ժամերը առանձինն կը ծանուցուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *Յ· Թումանեանի, դիւցազներգութիւն, նկարազարդութիւն* Վահէի· *Հրատարակութիւն «Կեանք եւ Արուեստ» գրատան: Հասցէ՝*

ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՇԱՒԻՂՈՎ· ամբողջ երկեր Տ· Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի· Ա: – *Դուրեան Մատենադարան թիւ* 15: *Երուսաղէմ, Տպարան Սրբոց Յակոբեանց*, 1939· *գին՝* 1 *ու կէս չիլին:*

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այս թերթին համար բաժնեզինի վճարումը կամաւոր է: Կը վճարեն ուզողները եւ կրցողները միայն: Միւսները ձրի կը կարդան: Կը յուսանք եւ կ'ակնկալենք որ ինքնաբերաբար վճարողները պիտի կրնան անոր ծախքերը գոցել: Յարդ մեր թերթը ստացողներուն ընդհանուր թիւին քառորդին կէսը միայն (ութ անձէն մէկը) վճարած են, մեծամասնութիւնը քսան ֆրանք, ոմանք 25 *ֆր· կամ* 30, *քիչեր յիսուն ֆր· իսկ մի քանի հոգի հարիւր ֆր· դրկելով, նաեւ մէկ հոգի* 200 *ֆր· չհաշուելով առաջին երեք թիւերուն համար եղած նուիրատուութիւնը: Կ'ակնկալենք որ յառաջիկայ թիւերուն ծախքերը հետզհետէ պիտի հասնին:*

Մեր նամակատան ընթացիկ հաշւոյն թիւն է·

Chèque Postal c | c 2338-22 Paris.

Gérant : M. BARGUIRDJIAN

Imp. Araxes — 46 Rue Richer, Paris